

Paradiso

Ondernemingsplan 2021–2024

Index

I. Inleiding	1
II. Artistieke visie	2
Het programma: kwalitatief hoogstaand en divers	2
Programmeren op buitenlocaties	4
Nachtcultuur	5
Paradiso als veroorzaker	6
III. Cultuureducatie en talentontwikkeling	7
IV. Positionering: lokaal, nationaal en internationaal	9
Paradiso R&D: ruimte voor innovatie en ontwikkeling	10
V. Publieksbereik, marketing en communicatie	12
VI. Financiën, medewerkers en operatie	15
Financiën	15
Toelichting op de meerjarenbegroting	16
Samenwerking Tolhuistuin	17
Governance, interne organisatie en medewerkers	17
VII. Afsluiting	19
Bijlagen	20
1. Lijst van samenwerkingspartners	20
2. Organogram	21
3. Selectie van hoogtepunten (fotobijlage)	22

5.1,2,e

5.1,2,e

5.1,2,e

5.1,2,e

The Murder Capital - Foto: 5.1,2,e

I. Inleiding

Paradiso is hét huis van de popcultuur. Het iconische gebouw aan de Weteringschans kent een rijke geschiedenis. Concerten, clubnachten en programma's - sommige legendarisch - hebben in de ruim vijftig jaar dat Paradiso bestaat voor magische momenten gezorgd bij artiesten en publiek. Het maakt Paradiso tot een bijzondere, bezield en geliefde plek in het hart van Amsterdam.

Popcultuur gaat verder dan popmuziek. Het is een innovatieve cultuur, terug te vinden in film, theater, games, grafische vormgeving, beeldende kunst, mode, dans en literatuur. Het is verbonden met jeugdcultuur en identiteit. Popcultuur is op allerlei manieren verweven in onze samenleving en draagt een belangrijke maatschappelijke waarde in zich als het gaat om cultuur, participatie, talentontwikkeling en economie. Paradiso is een reflectie van die popcultuur. Het zwaartepunt van de programmering ligt bij popmuziek, maar we worden daarbij niet beperkt tot bepaalde (muziek)genres, disciplines of landen - en dus ook niet tot bepaalde bezoekers. Paradiso opereert vanuit de gedachte dat diversiteit in de programmering ons maakt tot wat het is: een rijkgeschakeerd palet aan programma's, voor heel verschillende publieksgroepen, waarbij de som der delen de grote meerwaarde vormt.

In 2019 trok Paradiso bijna 700.000 bezoekers. Daarmee zijn we een van de meest bezochte culturele instellingen van Amsterdam. In de afgelopen beleidsperiode heeft Paradiso geprogrammeerd en geïnvesteerd in andere podia in de stad. Het heeft buitenfestivals georganiseerd en programma-aanbod ontwikkeld in buurten buiten het centrum. Het heeft nieuw talent ondersteund en educatieprojecten opgezet. Dit alles grotendeels gefinancierd door eigen inkomsten. In de toekomst is het voor Paradiso niet mogelijk deze situatie te continueren en moeten wij naar een nieuwe financieringsmix toe. Om die reden vragen wij een verhoging aan van het huidige subsidiebedrag en matcht Paradiso dit met eenzelfde bedrag door het aanboren van nieuwe geldstromen. Ook in die nieuwe situatie is Paradiso alsnog een A-Bis instelling met relatief zeer weinig subsidie - namelijk 6 % van de exploitatie.

Met haar activiteiten investeert Paradiso in een rijke muziekcultuur en een bloeiende, diverse stad. De afgelopen periode hebben we gezien dat die inzet loont, dat programma's vitaal zijn gebleken en bezoekers trekken. Dat we de stad in de volle breedte weten te bedienen en onze diverse programmering een net zo divers publiek op de been brengt. In een volgende beleidsperiode willen we deze ambities voortzetten, en misschien is dat ook wel onze grootste ambitie: doorontwikkelen wat we hebben opgebouwd en onze kennis en expertise ten volle benutten. Uiteraard hebben we ook nieuwe plannen en ideeën die zullen worden toegelicht in dit plan.

II. Artistieke visie

Paradiso programmeert en ontwikkelt kwalitatief hoogstaande en actuele popcultuur in al zijn verschijningsvormen. Deze diversiteit in programmering maakt dat ook heel verschillende bezoekers Paradiso weten te vinden. Onze concert-programmering op locaties gespreid over de stad is succesvol gebleken. We hebben de ambitie die voort te zetten, zij het doelgerichter en in kleinere aantallen. We gaan investeren in de ontwikkeling van nieuw programma-aanbod, onder andere met nieuwe concepten voor club- en nachtprogrammering voor het behoud van hoogwaardige nachtcultuur in het centrum. We gaan door met het onderzoeken van nieuwe programmavormen voor buurten en publieksgroepen die we graag willen bedienen en we willen onze bezettingsgraad verhogen. Paradiso is en blijft een creatieve vrijplaats in het hart van Amsterdam en een actieve speler bij ontwikkelingen in de stad.

Met concerten, festivals en clubnachten vormt (pop)muziek het zwaartepunt van de programmering van Paradiso. Maar ook literatuur, klassieke muziek, politiek, beeldende kunst of dans zijn onderdeel van ons programma. We tonen grote artiesten die tot de wereldtop behoren maar zien net zoveel belang in het nieuwe, kleine en experimentele.

Als podium van internationale allure wil Paradiso gebruik maken van de mogelijkheden die een dergelijke status met zich meebrengt. We kunnen agenderen, ergens de aandacht op vestigen, invloed uitoefenen. Daarbij hebben we de beschikking over een uiterst professioneel apparaat om plannen en ideeën ook goed tot uitvoer te brengen. Paradiso richt de blik dan ook altijd naar buiten en kijkt verder dan het eigen podium alleen. Het zet zich in voor een rijke muziekcultuur, zowel lokaal als (inter)nationaal. Het verhoudt zich actief tot de stad en wil Amsterdammers in de volle breedte bedienen.

Reflectie en ambities

De afgelopen beleidsperiode is Paradiso gegroeid in aantal bezoekers van 652.000 in 2017 naar 696.000 in 2019. Het aantal programma's dat Paradiso in 2019 georganiseerd heeft is 1.420. Die groei is met name het resultaat van locatieprogrammering. Paradiso organiseert regelmatig concerten op kleine(re) podia als Bitterzoet, Cinetol, het Zonnehuis, Paradiso Noord en op meer incidentele basis op allerlei andere plekken in de gehele stad - zie bijgevoegde plattegrond op pag. 3. Het huidige Amsterdam kent niet langer één centrum, maar meerdere centra in verschillende buurten van de stad. Paradiso programmeert in die buurten, het wil voeling houden met wat daar gebeurt en de manier waarop de stad zich ontwikkelt.

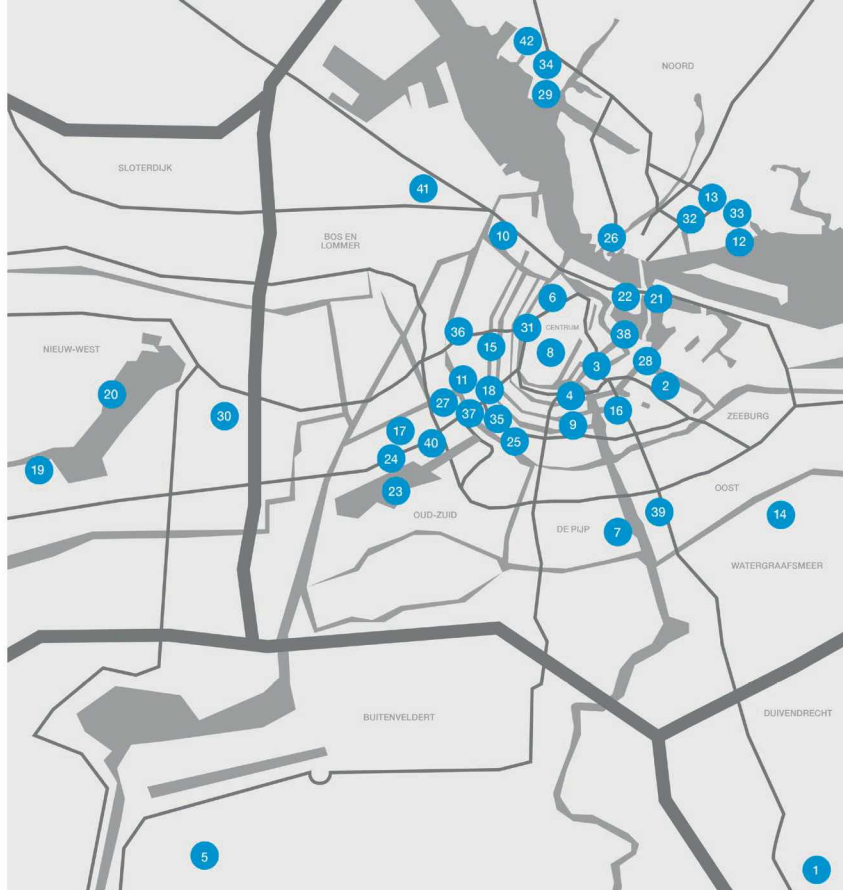
De locatieprogrammering is inhoudelijk vitaal gebleken. Het heeft plekken als Cinetol of het Zonnehuis verrijkt en mede op de kaart gezet en bezoekers uit heel Amsterdam getrokken. Toch gaan we het aantal concerten op kleinere buitenlocaties het komende jaar terugschroeven. Deze groei in locatieprogramma's heeft een grote personele druk op de organisatie gelegd, zonder dat hier voldoende inkomsten tegenover staan. Door de beperkte capaciteit van deze externe zalen dekken de inkomsten uit kaartverkoop de kosten voor gages en organisatie niet – in veel gevallen leggen we op deze concerten financieel zelfs toe, mede doordat Paradiso op externe locaties ook geen inkomsten heeft uit horeca. We willen daarom substantieel minder concerten op buitenlocaties realiseren – van 300 in 2019 naar 150 in 2021. De programmering van onze eigen zaal Paradiso Noord houden we daarbij wel op gelijk niveau. Het aantal verwachte programma's in 2021 is 1.270 en 1.300 in 2024. Op die manier willen we in de organisatie de benodigde personele ruimte en aandacht creëren voor de volgende plannen:

- We willen programma-aanbod ontwikkelen voor een aantal doelgroepen die wij graag in huis hebben.
- We willen onderzoeken wie we bedienen op buitenlocaties en hoe we hier nog beter in kunnen sturen. Het openen van een nieuw podium in een van de ontwikkelgebieden van Amsterdam blijft daarbij op onze agenda staan.
- We willen nieuwe, experimentele en inhoudelijk interessante nachtprogrammering in de kelder van Paradiso.

Daarbij willen we met meer aandacht per programma, ook voor de marketing, een nog hogere bezettingsgraad per programma realiseren. Hieronder volgt de programmatische uitwerking van onze artistieke visie en een meer uitgebreide toelichting op bovenstaande ambities.

Het programma: kwalitatief hoogstaand en divers

Dat Paradiso heel breed programmeert, betekent uiteraard niet dat ook alles op het podium komt. Elk van onze programmeurs cureert vanuit een eigen aandachtsgebied en expertise waarbinnen nieuwe ontwikkelingen gescout, gestimuleerd en gepresenteerd worden. We zoeken kwalitatief hoogstaand programma, programma dat actueel is. Ervaring en fingerspitzengefühl van de verschillende Paradisoprogrammeurs zijn daarbij een instrument om tot een selectie te komen. Zo bieden we

- 1 AFAS Live
- 2 Artis - Planetarium
- 3 Academie voor Theater en Dans
- 4 Amstelkerk
- 5 Amsterdamse Bos
- 6 Bitterzoet
- 7 Cinetol
- 8 De Brakke Grond
- 9 De Duif
- 10 De Roode Bioscoop
- 11 Delamar Theater
- 12 FC Hyena
- 13 Garage Noord
- 14 Hofkerk
- 15 Keizersgrachtkerk
- 16 Koninklijk Theater Carré
- 17 Lab111
- 18 Melkweg
- 19 Meervaart
- 20 Oever Sloterplas
- 21 Oosterdok - Marineterrein
- 22 Openbare Bibliotheek Amsterdam
- 23 Openluchttheater Vondelpark
- 24 Ot301
- 25 Paradiso
- 26 Paradiso Noord
- 27 People's Place
- 28 Plantage Dok
- 29 Plek
- 30 Ru Pare
- 31 Rush Hour Store
- 32 Skatecafe
- 33 Skatepark Noord
- 34 Sociëteit Sexyland
- 35 Stadsschouwburg Amsterdam
- 36 Time&Style
- 37 Theater Bellevue
- 38 Uitmarkt
- 39 Volkskrantgebouw
- 40 Vondelkerk
- 41 Westerpark
- 42 Zonnehuis

Locaties waar Paradiso heeft geprogrammeerd, periode 2017 - 2020

een podium aan een breed spectrum van genres en artiesten, waarbij we een balans nastreven van grote namen tot beginnend talent en van mainstream repertoire tot underground nicheprogramming. De afgelopen periode toonden we grote artiesten als Janelle Monae, Nils Frahm, Patti Smith, FKA Twigs en Lizzo. Ook artiesten die groot gaan worden of inmiddels al zijn, zoals bijvoorbeeld Brittany Howard, Cho, Jungle By Night, Moses Sumney en The Murder Capital en we toonden beginnend talent zoals Wies, Celeste, Yousef en S10. Maar ook de drukbezochte wetenschapslezingen van Science & Cocktails vonden plaats in Paradiso. Of de concerten van twee grootheden uit de gecomponeerde hedendaagse muziek: Reinbert de Leeuw en Louis Andriessen. Of het performanceprogramma 'The Inclusion of the Excluded' van beeldend kunstenaar Berend Strik, en zo zijn nog vele voorbeelden te noemen.

Meerstemmigheid

Paradiso streeft in haar programmering meerstemmigheid na: een programmering die ruimte biedt aan verschillende leefwerelden. Om die rijke, meerstemmige programmering te bewerkstelligen zoekt Paradiso de samenwerking met makers uit andere leefwerelden dan die van de vaste groep Paradiso-programmeurs: kennis van smaak, gevoeligheden, beeldtaal of tone-of-voice bij een betreffende doelgroep zijn tenslotte noodzakelijk om een programma te laten 'werken'. Een goed voorbeeld is de samenwerking die wij hebben gezocht met journalist en programmamaker Hasna El Maroudi. Bij een aantal Paradisoprogrammeurs bestond de behoefte om islamitisch-feministische programmering te ontwikkelen, aangezien wij – kort door de bocht – ons podium ook geven aan rappers die het woord 'kech' gebruiken. Het resultaat was het bezoek van de vrouwelijke imam Amina Wadud in 2017, die voor het eerst in Nederland publiekelijk als vrouw het vrijdagmiddaggebed voorging. Overigens is een meerstemmige programmering geen simpele optelsom van de achtergronden van makers of artiesten. Zwarte muzikanten hebben witte fans en andersom. Oer-Brabantse organisatoren weten feesten te geven waar de Syrische LHBTQ+ scene op afkomt (Eurabia). En de finale van Popping Forever, onderdeel van urban dansfestival Summer Dance Forever, werd gewonnen door een danser uit Japan.

Investeren in publiek en een rijke muziekcultuur

De zoektocht naar een zo vruchtbaar mogelijke wisselwerking tussen programma en publiek is iets dat onze continue aandacht heeft. Soms ambiëren we het om bepaalde muziek onder de aandacht te brengen bij nieuwe doelgroepen. Soms is het andersom: ambiëren we bepaalde doelgroepen en zoeken we extra hard naar programmering die hen aanspreekt. Op dit moment zetten we bijvoorbeeld in op jongeren uit de bredere Metropoolregio Amsterdam, zoals uit Amsterdam Zuidoost, Almere en Zaandam. We merkten dat een groot deel van dit publiek tijdens het laatste concert van rapper Cho voor het eerst

naar Paradiso kwam ('Paradiso is een groot gebouw een eindje voorbij de Apple Store'). Mede om die reden gaan we Sman-dem familieavonden organiseren waarbij deze begeleidingsband artiesten als Cho en Ronnie Flex uitnodigt, artiesten die juist bij deze doelgroep populair zijn. Ook zal onze nieuwe nachtprogrammeur in Club Jack in Amsterdam Zuidoost een nieuw clubconcept gaan ontwikkelen met de intentie om deze Afrohouse clubnachten in XL- vorm ook in Paradiso te organiseren. En door een samenwerking met ODAM, een jong kunstcollectief, zetten we met vooruitstrevende (beeldende) kunstprogrammering in op avant-garde kunstpubliek: Rietveldstudenten, kunstenaars en andere smaakmakers in de stad.

Deze investering in publiek gaat samen met het investeren in vernieuwende, muzikale en culturele stromingen. Voor interessante en bijzondere inhoud willen we nieuwe markten en dus publieksgroepen ontwikkelen. Een middel dat we hiervoor inzetten zijn onze zogenaamde subbrands, zoals Indiestad, Paradiso Hiphop, Super Sonic en Ticket to the Tropics. Door programmering en marketing in elkaars verlengde te laten werken, creëren we gemeenschappen die verbonden zijn met Paradiso maar zich richten op een eigen niche. Dit zorgt niet alleen voor het vergroten en verbreden van bepaalde publieksgroepen, het biedt ook een vruchtbare context voor jonge muzikanten om zich verder te ontwikkelen – ook buiten Paradiso, in de rest van Nederland. Want het bouwen aan en versterken van een bepaalde muziekcultuur reikt verder dan Paradiso alleen. In hoofdstuk V wordt verder uitgewerkt hoe wij onze subbrands inzetten.

Het bedienen van divers publiek en het mixen van doelgroepen

Diversiteit in programmering, publiek en samenwerkingspartners is al sinds de jaren '90 een uitgesproken missie van Paradiso. De organisatie en werkwijze in Paradiso zijn om die reden dan ook inmiddels zo ontworpen dat diversiteit en inclusie hier een natuurlijke plek vinden. Van programmering tot marketing tot op de vloer: iedereen is gewend en ingespeeld op de diversiteit van het programma en het publiek. Het resultaat is dat zowel de Korendagen als Rapido en het Suikerfeest een vanzelfsprekende plek kennen binnen het totaalprogramma van Paradiso, en wij zo een huis kunnen zijn voor amateurkoren, de LHBTQ+ scene en jonge moslims.

In een stad die zo divers is als Amsterdam, wil Paradiso een plek zijn die verbindt. Door de diversiteit in de programmering vinden verschillende programma's met heel ander publiek vaak tegelijkertijd plaats in Paradiso. Ons beleid is dat de deuren naar de verschillende zalen waar mogelijk open staan. Bezoekers kunnen bij veruit de meeste programma's dan ook vrijelijk een kijkje nemen bij elkaars programma. Bij het cureren van het totaalprogramma van Paradiso maken we gebruik van dit gegeven. Dit doen we als we denken dat programmering en publiek mooi op elkaar aansluiten, bijvoorbeeld RaQS en F*cking Pop Queers, maar ook om mensen samen te brengen die elkaar normaal gesproken niet snel tegen zouden komen.

Het mengen van publiek vindt ook plaats door specifieke programmering die heel verschillende doelgroepen actief bijeenbrengt. Zo was Parels uit de Jordaan (2017) in samenwerking met het Nederlandse hiphoplabe Top Notch een concert waarbij de mooiste nummers uit de geschiedenis van het Jordanese lied gebracht werden door een diverse mix aan artiesten, van het Zwanenkor tot Lucky Fonz III en van Willeke Alberti tot Wende Snijders, met een net zo divers publiek tot gevolg.

Programmeren op buitenlocaties

Naast een vaste, 'eigen' plek in de Tolhuistuin met Paradiso Noord, programmeren we ook op podia en/of broedplaatsen als Cinetol, het Zonnehuis, Bitterzoet en op meer incidentele basis OT301, Lab 111, Garage Noord, De Meervaart of Ru Paré – zie ook de bijgevoegde plattegrond met speelplekken 2017-2020 op pag 3. Op die manier bouwt Paradiso aan een bloeiende infrastructuur voor live muziek in de stad en ontwikkelen we mee aan plekken en buurten, overigens met behoud van de rafelrandjes die volgens ons juist horen bij Amsterdam.

Maar er is nog een reden om op deze externe podia te programmeren. Paradiso wil artistiek talent begeleiden van het prille begin tot aan een concert in de grote zaal – en soms zelfs nog grotere podia. Omdat Paradiso over een brede keten beschikt aan speelplekken is het mogelijk een artiest in elk stadium van zijn of haar carrière onder de beste omstandigheden aan het publiek te tonen. Deze strategie werkt goed. Postpunkband Fontaines D.C. is een voorbeeld van een act die we optimaal hebben kunnen bedienen. Na hun primeur tijdens ons showcasefestival London Calling boden we de stap naar een eigen show in Cinetol en vervolgens via Bitterzoet naar een uitverkochte grote zaal voor 1.500 bezoekers.

Programmeren in Nieuw-West en nieuw podium

In het vorige beleidsplan had Paradiso aangegeven de mogelijkheid te onderzoeken voor het openen van een podium in Nieuw-West, met bewoners uit Nieuw-West als primaire doelgroep. De afgelopen beleidsperiode heeft Paradiso programma's geproduceerd die speciaal gericht waren op Nieuw-West en de mensen die er wonen en werken. Het is een manier om

vanuit de praktijk voeling te krijgen met een plek, de bewoners en potentiële bezoekers. Partnerstichting Marmoucha organiseerde in coproductie met Paradiso een festival waar veel buurtbewoners op afkwamen: Souk&Co. We hebben in Ru Paré een speciale editie van de Paradiso Korendagen georganiseerd, met twaalf verschillende koren uit Nieuw West, zoals het Turks Klassiek Muziek Koor, het Hemsterhuiskoor of Guilty Pleasures. Met onze Paradisoproductie 'De Uitvinders van Hip Hop' – een voorstelling over de geschiedenis van hip hop voor kinderen vanaf negen jaar – zijn we naar de Meervaart gegaan voor een publieksvoorstelling plus schoolvoorstelling voor basisscholen uit de buurt. We gaan naar Nieuw-West met het aanstaande project Lijn1 in samenwerking met ITA. We hebben een aantal locaties bezocht, zoals Broedplaats Lely en Lo-Fi, wat bij Lo-Fi al tot een concrete samenwerking leidt. Er zijn gesprekken geweest met jonge ondernemers die een club willen beginnen op het Sloterdijkterrein, al staan deze plannen voorlopig on hold omdat de benodigde verbouwing (en vergunning) geen haalbare kaart bleek.

Op deze manier bouwt Paradiso aan haar netwerk in Nieuw-West. De programmering die wij hier hebben gerealiseerd, is succesvol gebleken. Het is een manier om nieuwe doelgroepen te bereiken. Daarnaast is Nieuw-West in ontwikkeling, groeit het hard, en groeit daarmee ook de vraag en de noodzaak voor nieuw, cultureel aanbod. De komende beleidsperiode wil Paradiso dergelijke programmering in Nieuw-West voortzetten en uitbouwen: programma's die zich heel gericht verhouden tot de mensen die er wonen en werken. Daarnaast zullen wij een Paradiso programmamaker vrijmaken om gedurende een half jaar een dag per week specifiek dit onderwerp te onderzoeken en tot thema te maken van nieuw te ontwikkelen programma's: op welke manieren kan Paradiso van waarde zijn op een plek als Nieuw-West? Zeker in tijden van gentrificatie is de vraag wie een buurtbewoner is en wie een 'buurtgebruiker' tenslotte van groot belang.

De programma's in Nieuw-West blijken succesvol, maar het openen van een eigen, nieuw podium kent uiteraard weer heel eigen criteria. De programmering van concerten op buitenlocaties heeft ons doen inzien dat eigen horeca-inkomsten een randvoorwaarde zijn om een podium financieel duurzaam te exploiteren – de ervaring met ons podium in de Tolhuistuin in Noord onderschrijft dit. We hebben een tijdlang geïnvesteerd in het onderzoeken of Paradiso deel zou nemen aan het nieuwe WestergasTheater in Amsterdam-West. De locatie bood namelijk een geweldige infrastructuur voor concerten, dans, theater, workshops en nachtprogrammering. Qua bezoekers wilden we op deze locatie inzetten op (jonge) bewoners uit West en Nieuw-West. De mogelijkheid tot eigen horeca-inkomsten bood het WestergasTheater echter niet, en om financiële redenen kon Paradiso uiteindelijk dan ook niet deelnemen aan het mede vormgeven van deze plek. Een goed alternatief podium hebben wij vooralsnog niet gevonden. Een geschikt pand moet qua sfeer en karakter passen bij de inhoud van culturele programmering, er moet een mogelijkheid zijn voor horeca en daarmee een gezonde exploitatie, een plek moet genoeg aantrekkingskracht hebben om nieuw publiek te trekken en daarbij niet voor overlast zorgen in de omgeving. De praktijk blijkt dan weerbarstig. De ambitie een nieuw podium te openen blijft bestaan en staat hoog op de agenda, wel zullen we de komende beleidsperiode ook buiten Nieuw-West kijken, in andere ontwikkelgebieden van Amsterdam.

Nachtcultuur

Nachtcultuur heeft zich in de afgelopen jaren steeds verder uit het centrum verplaatst. Nieuwe clubs vonden hun plek in Noord, Nieuw-West, in Zuidoost. Het centrum werd steeds meer een plek voor toeristen en dat maakt dat de 'aanloop' van Amsterdamse bezoekers bij Paradiso in de nacht ook is afgenomen. Daarbij is het uitgaansgedrag veranderd, onder andere doordat het festivalaanbod de afgelopen jaren explosief is gegroeid. Waar een vaste clubnacht voorheen haar vaste publiek had, is dit publiek nu minder trouw aan een plek.

Dit heeft effect op de clubnachten in Paradiso. Het aantal bezoekers voor de clubnachten is in de afgelopen jaren steeds verder afgenomen, al is deze daling de afgelopen twee jaar na veel extra inspanningen gestabiliseerd. Paradiso wil nadrukkelijk van belang blijven voor jonge, lokale Amsterdammers. Voor een vitaal Paradiso zijn jonge bezoekers van groot belang en juist de nachtprogrammering is een manier om dit jonge publiek te trekken. Naast deze waarde voor Paradiso zijn wij van mening dat een bloeiende nachtcultuur in het centrum van de stad ook van belang is voor Amsterdam. Amsterdam is een metropool en bij een metropool hoort een bruisend centrum. Als de (alternatieve) nachtcultuur uit het centrum verdwijnt, wordt het centrum van Amsterdam een openluchtmuseum voor toeristen, een plek waar Amsterdammers niet meer te vinden zijn.

Het belang van onze nachtprogrammering heeft in Paradiso dan ook nooit ter discussie gestaan. Maar het teruglopen van het aantal bezoekers heeft natuurlijk wel zijn effect gehad op de begroting. De clubnachtprogrammering was voor Paradiso lange tijd een belangrijke inkomstenstroom die veel andere kostbare programmering mogelijk maakte. Door de financiële druk op de nacht zijn wij de afgelopen jaren qua clubnachten 'veiliger' gaan programmeren, door bijvoorbeeld meer in te zetten op bestaande formules. De komende beleidsperiode willen wij ambitieuzer inzetten op onze nachtprogrammering: wij

willen een plek zijn waar nieuwe concepten, nieuwe muziek en nieuwe (jongeren)cultuur zich veilig kan ontwikkelen. We gaan investeren in kennis: waar we eerst één nachtprogrammeur hadden, hebben we onlangs besloten deze functie op te splitsen. Met twee nachtprogrammeurs hebben we meer specifieke kennis van verschillende genres op het gebied van nachtprogramming in huis. Een eerste programmeur is inmiddels aangenomen, hij gaat zich richten op AfroHouse, we maakten al melding van de nieuwe clubnacht die hij gaat ontwikkelen in Club Jack in Amsterdam-Zuidoost waarvan de XL-versies plaats gaan vinden in Paradiso. In de kelder wil hij een nieuw concept ontwikkelen voor een clubnacht met live muziek door artiesten als rapper Jonna Fraser, of SBMG, artiesten die ook een eigen fanbase meebrengen. De sollicitatieprocedure voor een tweede nachtprogrammeur loopt nog. Deze programmeur zal zich richten op elektronische muziek, zoals minimal techno of de revival van industriële muziek - de precieze invulling zal de nieuwe programmeur vormgeven.

Het gebruik van de kelder voor live muziek tijdens de nacht is iets dat we sowieso vaker zullen gaan doen: de kelder van Paradiso biedt de mogelijkheid om klein te kunnen beginnen en zo maken we ruimte voor experiment. Ook is het inzetten van live muziek tijdens een clubnacht iets dat we vaker en met succes hebben uitgetest, zoals bij AAN – de Amsterdamse Afrobeat Nacht – tijdens ADE en de live Amsterjamsessies tijdens de nachtprogramming van het Super Sonic Jazz Festival. Bij deze nachten hebben we gezien dat hier het publiek op afkomt dat we ambiëren: jonge Amsterdammers. Ook gaan we experimenteren met indoor-festivalconcepten en is er een plan voor een cutting edge clubnacht in de kelder onder artistieke leiding van DJ Shinedoe.

Nachtcultuur kent een bepaalde vrijheid en laagdrempeligheid en dat maakt het ook tot een heel geschikte plek voor talentontwikkeling van jonge makers. Niet alleen qua muziek, maar ook voor allerlei andere disciplines die zich verhouden tot de nacht zoals vormgeving, dans en fotografie. Op de donderdagavond zijn we onlangs de samenwerking aangegaan met PALET: een kleurrijke clubnacht in de grote zaal met veel aandacht voor eigenzinnigheid en vormgeving voor Amsterdams publiek. Met de partnerstichting Sonic Acts realiseert Paradiso al enige tijd de Progress Bar, een clubnacht voor vrijzinnige denkers met een politieke twist: radicale gelijkheid, gemeenschapszin en hoop. Een club biedt een mooie, vaste ontwikkelplek. Onze partnerstichting Paradiso Melkweg Productiehuis zal hierbij productionele ondersteuning verlenen vanuit haar expertise op het gebied van multidisciplinaire kunst.

Clubnachten bieden bovendien ruimte voor publieksgroepen die zich ook in onze stad niet overal kunnen, durven of mogen representeren en dient zo ook een emanciperend doel. Al decennia vindt de LGBTQ+ gemeenschap in Paradiso een ontmoetingsplek waar iedereen zichzelf kan zijn met programma's als F*cking Pop Queens, Rapido, Shugar en Transformer of Superball. En met vrijdenkende nieuwkomers uit het Midden-Oosten ontwikkelen we in samenwerking met partnerstichting Pera het culturele clubplatform RaQS.

Paradiso als veroorzaker

Paradiso vindt het belangrijk zelf vorm te kunnen geven aan ideeën en projecten en dus ook zelf die productiekraft in huis te hebben. Paradiso is de afgelopen jaren een bron geweest van nieuwe festivals en programma's en speelde een rol in de ontwikkeling van nieuwe plekken. In samenwerking met haar partners Stichting Tolhuistuin en THT heeft Paradiso in Amsterdam-Noord De Tolhuistuin mede opgezet en tot een succes gemaakt. Paradiso heeft geïnvesteerd in de ontwikkeling van locaties als Cinetol en het opzetten en ondersteunen van diverse stichtingen die succesvol zijn gebleken. Het is medeoprichter van het succesvolle Milkshake Festival, een festival 'waar niets moet, alles mag.' Maar denk ook aan de Paradisoproductie 'Putting the Fun back in Fundamentalism', een symposium over kunst, humor en activisme dat werd geïnitieerd en georganiseerd door Paradiso, of het Google Examen dat samen met Bits of Freedom werd vormgegeven. Op uitnodiging van Paradiso maakte kunstenaar Frankey het bronzen beeldje van Eberhard van der Laan dat schuin boven de hoofdingang van Paradiso huist. Een ode aan Van der Laan en een herinnering voor alle Amsterdammers: wees lief voor de stad en voor elkaar. Deze manier van werken is de logische consequentie van de mentaliteit die onze bedrijfsvoering kenmerkt. We willen dat goede ideeën de ruimte krijgen om ontwikkeld te worden, dat nieuw talent een plek kan krijgen en/of ondersteuning. Nieuwe plannen worden succesvol als ideeën een voedingsbodem vinden, de juiste mensen gekoppeld worden, als eigenzinnigheid wordt gewaardeerd, risico wordt genomen en we niet in al bestaande hokjes denken, maar in mogelijkheden voor interessant programma en publiek – los van specifieke genres, disciplines of vooropgezette formats. Daarbij hebben wij een organisatie die ongelooflijk veel weet te bewerkstelligen en complexe projecten professioneel kan uitvoeren. De komende beleidsperiode wil Paradiso zich in blijven zetten als biotoop van mogelijkheden, of creatieve vrijplaats, in het hart van Amsterdam.

III. Cultuureducatie en talentontwikkeling

Paradiso kiest ervoor zich op het gebied van talentontwikkeling te richten op projecten en programma's die de grootste meerwaarde veroorzaken, namelijk daar waar de behoefte in de stad en onze werkwijze samenvallen. Zowel het kennismaken met live popcultuur als het stimuleren van excellerend talent zijn verweven in hoe we werken. We hebben de ambitie om deze meerwaarde verder te benutten en uit te bouwen. De cultuureducatieve programmaserie 'De Uitvinders van ...' zal bijvoorbeeld navolging krijgen buiten Paradiso. Mede met het oog op diversiteit en inclusie willen we ruimte maken in de organisatie voor een nieuw op te richten Paradiso traineeteam. Een jonge producent, bedrijfsleider, programmeur en publiciteitsmedewerker worden intern opgeleid om daarna zelfstandig, als team, te functioneren.

De ontwikkeling van talent zit vervlochten in onze werkwijze, zoals voorgaand hoofdstuk laat zien. We zijn een promotor van popmuziek en bouwen mee aan de loopbaan van artiesten. We zijn gericht op vernieuwing en nieuw talent en willen dat stimuleren, dit is onderdeel van onze artistieke praktijk. Omdat we de meerwaarde die we hiermee veroorzaken beter willen kunnen benutten, hebben we de afgelopen beleidsperiode alle activiteiten in kaart gebracht en alle resultaten op het gebied van talentontwikkeling expliciet gemaakt. Op basis hiervan is een visie opgesteld die de focus bepaalt voor de komende periode.

Paradiso legt in haar activiteiten de nadruk op twee ontwikkelgebieden binnen de keten van talentontwikkeling: kennismaken en excelleren¹. Dit sluit namelijk naadloos aan op onze werkwijze en het voorziet tegelijkertijd in een behoefte in de stad, een lacune. Voor de tussenliggende ontwikkelfasen, waaronder het bekwamen van (amateur)talent, creëren (buitenschoolse) kunstopleidingen ons inziens de meeste meerwaarde. Hoewel onze focus hier niet op ligt, dragen we cultuurparticipatie een warm hart toe met programma's als de Korendagen of The Road to Paradiso – een competitie voor Amsterdamse schoolbandjes.

Excelleren: Het op weg helpen van jonge makers – zowel geschoold als autodidact – is zogezegd onze core business. Hierin spelen programmering op kleine podia en festivals als Indiestad een voorname rol. Paradiso investeert in kleine bands: het legt geld toe op het organiseren en produceren van concerten voor relatief weinig bezoekers. Daarbij weet het marketingapparaat van Paradiso meer publiek te genereren. Bovendien initiëren we ook speciaal op talentontwikkeling gerichte programma's en projecten. Hierbij investeren we in talent – en in ons programma van de toekomst – door samenwerkingsverbanden aan te gaan of door een opstapje te bieden naar een groter bereik. Zo hebben we Merol een podiumpresentatie helpen ontwikkelen door productioneel artistiek advies en ons netwerk aan te bieden. Hierdoor heeft ze in korte tijd haar repertoire weten te vertalen van online virals naar een duurzame podiumpresentatie in onze grote zaal, die vervolg heeft gekregen in een landelijke poppodia-tour.

De Paradiso Vinyl Club brengt in eigen beheer uitgebrachte singles onder de aandacht van door ons geselecteerde talenten. Pip Blom, Gallowstreet en My Baby zijn artiesten die we via dit platform in een pril stadium van hun carrière onder de aandacht hebben gebracht, en zij genieten inmiddels bekendheid van een internationaal publiek. En ook in samenwerking met hogere kunstvakopleidingen als het Amsterdams Conservatorium en de Herman Brood Academie ontwikkelen we programma's waarin afstuderende artiesten zich kunnen presenteren. Zo biedt Paradiso hen een praktijkplek.

Ook onze nachtelijke programmering biedt een geweldig podium voor talentontwikkeling. Beginnende dj's maar ook jonge grafisch vormgevers en fotografen vinden hier een ontwikkelomgeving. Het mes snijdt aan twee kanten; naast de ontwikkeling van interessante programmering biedt het nieuw talent een plek om spelluren te maken en te werken aan hun artistieke product. KLEAR, een clubnacht - mét tentoonstelling - die zich focust op jong Amsterdams publiek, biedt randprogrammering waarbij jonge dj's en producers kunnen experimenteren in de kelder van Paradiso. Tera Kórà is bijvoorbeeld een maker die vanuit deze plek de podia van Lowlands, SXSW en andere vooraanstaande festivals heeft bereikt.

¹ De gemeente Amsterdam hanteert in het kader van talentontwikkeling een onderverdeling in vier stadia: eerst vindt een eerste kennismaking plaats, dan volgt een fase van ontwikkeling op artistiek gebied, bijvoorbeeld in de vorm van buitenschoolse muziekles, het verder bekwamen binnen kunstvakonderwijs en ten slotte de fase van excelleren die de laatste stap vormt naar een zelfstandige plek in de artistieke beroepspraktijk.

Kennismaken: In tegenstelling tot kunstvormen als klassieke muziek of ballet hoeft Paradiso niet zijn best te doen om jongeren en kinderen op de hoogte te brengen van het bestaan van de muziek die we programmeren. Toch zijn we van mening dat live muziek ervaren een totaal andere culturele beleving veroorzaakt dan via bijvoorbeeld geluidsdragers mogelijk is. Daarom vinden we het van groot belang deze groep te bedienen en in aanraking te brengen met live podiumkunst van kwaliteit. Deze nieuwe ervaring met podiumkunst helpt een bepaalde mate van cultureel zelfbewustzijn te ontwikkelen. Hiervoor organiseren we bijvoorbeeld jaarlijks programmering in het kader van de Kunstschooldag, waarbij een Paradiso vol met Amsterdamse scholieren vaak voor het eerst echt live muziek ervaart. Of denk aan het door Paradiso geïnitieerde concert met kinderliedjes door Henny Vrienten die hij speciaal voor Sesamstraat componeerde, liedjes waar in zijn woorden ‘zijn beste werk tussen zit.’ En ook Wonderland willen we niet ongenoemd laten, een programma waarbij we de ervaring van een geslaagde clubnacht invoelbaar maakten voor kinderen – onder artistieke leiding van Eddy DeClercq.

Daarnaast kennen de verschillende muziekstromingen die Paradiso programmeert een rijke historie. We willen kinderen deze historie bijbrengen omdat er vrijwel geen cultuureducatief aanbod bestaat dat zich hierop richt. In de afgelopen beleidsperiode hebben we om die reden de vierdelige programmaserie ‘De Uitvinders van Hiphop, Pop, Soul en Dance’ ontwikkeld en geproduceerd: een serie theatrale voorstellingen voor de doelgroep 9+. Het tonen van deze historie, het vertellen over de artistieke vernieuwers die aan het begin stonden van wat nu populair is, is voor ons overigens ook een vorm van emancipatie. De verhalen over de ontstaansgeschiedenis van zwarte muziekstromingen geven ook de sociaalmaatschappelijke omstandigheden weer van destijds. Zo leer je via de muziek van Sam Cooke over de burgerrechtenbeweging of via het ZO! Gospel Choir over slavernij. Het vertelt verhalen over onrecht, maar ook over veerkracht. Bovenal: het zet deze muziekstromingen neer als een artistieke beweging die ook van maatschappelijk belang is. Het laat zien dat hiphop een rijke historie kent, zijn eigen grootmeesters kent en zich al vijftig jaar aan het ontwikkelen is. Dit willen we overbrengen, omdat ‘street’ nog te vaak wordt verward met iets dat bedoeld is voor een buurthuis.

De voorstellingen zijn een succes: De Uitvinders van Hip Hop stond inmiddels ook in De Meervaart voor scholieren uit Nieuw-West, en er zijn gesprekken voor het programmeren van de serie in 2021/2022 in het Zuidplein Theater in Rotterdam. Ook heeft de NTR interesse getoond voor een eventuele tv-versie.

Backstage talentontwikkeling

Onze talentontwikkelingsactiviteiten zijn niet alleen gericht op het podium, maar we besteden ook speciale aandacht aan de backstage van Paradiso. We hanteren een personeelsbeleid dat gericht is op doorstroming en ontwikkeling. Daarnaast bieden we stageplaatsen en afstudeermogelijkheden op de operationele afdelingen en geven we met vaste regelmaat een inkijkje in onze bedrijfsvoering aan scholieren en (kunstvak)studenten.

In 2021 wil Paradiso een traineeteam oprichten van een producent, bedrijfsleider, programmeur en publiciteitsmedewerker. Dit traineeteam biedt betaalde functies voor drie jaar: daarna is het de bedoeling dat mensen doorstromen, zo mogelijk binnen Paradiso, anders daarbuiten. Dit is naast een vorm van talentontwikkeling ook een manier om doorstroom te genereren en ruimte te bieden aan jonge en diverse medewerkers op afdelingen waar meer nieuwe instroom gewenst is. De trainees werken eerst een periode op de verschillende afdelingen, waar zij worden begeleid. Daarna gaan zij als team zelfstandig optrekken bij de organisatie van festivals, programmering op buitenlocaties of andere Paradiso programmering. De uitvoering van dit plan vergt een investering in de vorm van een formatie-uitbreiding van Paradiso om de training en begeleiding van de trainees zorgvuldig te kunnen verzorgen. De manier waarop dit jonge team gaat opereren is ook van waarde voor Paradiso: het is een andere energie en een blik van buiten die wij zo in onze bedrijfsvoering weven.

IV. Positionering en samenwerkingen: lokaal, nationaal en internationaal

Paradiso biedt programma's, festivals en projecten van kwaliteit op wereldniveau en hiermee zijn we een speler binnen een wereldwijd artistiek en maatschappelijk netwerk. Initiatieven die in Paradiso zijn ontstaan, vinden wereldwijd navolging. Het is onze ambitie dit te continueren, zo zetten we het Europees samenwerkingsverband Re-Imagine Europe voort en werken we aan nieuwe internationale edities van Milkshake. Op Amsterdams niveau voelen we een verantwoordelijkheid voor het behoud van tegencultuur die Amsterdam heeft gevormd. Tegen het licht van de manier waarop de stad zich ontwikkelt, zullen we ons hier hard voor blijven maken. De ontwikkelafdeling Paradiso R&D verwezenlijkt onze ambitie om innovatie te faciliteren en intensieve samenwerkingen aan te gaan met artistieke ondernemers.

Huis voor de popcultuur van Nederland, speler in de internationale top

Paradiso staat dagelijks in contact met artiesten, podia en vertegenwoordigers van over de hele wereld. Zo scannen we ons internationale netwerk op artiesten en ontluikende artistieke ontwikkelingen waarvan we vinden dat die ook in Amsterdam de aandacht verdienen. Het lukt ons regelmatig een podium te bieden aan artiesten die voor het eerst voet op Nederlandse, of zelfs Europese, bodem zetten. En ook in de Europese tourschema's van gevestigde artiesten merken we dat Paradiso nog steeds een voorkeursplek geniet.

Net zoals het Concertgebouw, ITA of het Stedelijk Museum wordt Paradiso door de Kunstraad gerekend tot de Amsterdamse instellingen die in staat zijn kwaliteit op wereldniveau te bieden. Dat wordt ook buiten Nederland op waarde geschat. In 2018 werd Paradiso genomineerd voor een Arthur Award – de prestigieuze prijs voor internationale podia en boekers – in de categorie 'First Venue To Come Into Your Head'.

In 2019 kwam 7% van onze bezoekers uit het buitenland, het voornaamste deel hiervan reist speciaal af als gevolg van een van onze programma's. Dit reikt verder dan optredens van artiesten die er tijdens een Europese festivaltour exclusief voor kiezen om Paradiso als enige podium aan te doen en zo in een zeldzaam intieme setting te zien zijn zoals Janelle Monae in september 2018. Ook (co)produceren we zelf festivals en programmering van internationale allure die een wereldwijd publiek bedienen. Zo trok urban dansfestival Summer Dance Forever in de zomer van 2019 vijftig verschillende nationaliteiten naar de Weteringschans, die kwamen als toeschouwer of om deel te nemen aan dansbattles en workshops. Voor het Sonic Acts Festival wordt tweejaarlijks een aanbod van wereldklasse samengesteld op het gebied van audiovisuele kunst, muziek, filosofie en wetenschap.

Met buitenlandse podia als het Brusselse Ancienne Belgique, het Kopenhaagse VEGA en het Antwerpse Trix wisselt Paradiso op Europees niveau kennis en ervaring uit.

Projecten in het buitenland

Ondertussen hebben diverse initiatieven van Paradiso zich ontwikkeld tot exportproduct. Milkshake, ons extravagante festival dat draait om eigenheid, vrijheid en gelijkwaardigheid, heeft naast een Rotterdamse editie inmiddels ook plaatsgevonden in het Braziliaanse São Paulo. Het Milkshake festival gaat overigens gepaard met Mini-Milkshake, een mini festival dat wordt georganiseerd in samenwerking met Cordaid en zorgorganisatie Philadelphia voor jongeren met een beperking dat een dag voor het grote Milkshake festival op een deel van het festivalterrein plaatsvindt. De verwachting is dat meer buitenlandse edities van Milkshake zullen volgen. En ook Summer Dance Forever vindt jaarlijks plaats buiten de landsgrenzen met een festival in het Japanse Osaka.

In samenwerking met partnerstichting Sonic Acts is Paradiso penvoerder van Re-Imagine Europe, een vierjarig Europees project met financiering van Creative Europe waarin tien culturele organisaties¹ vier jaar lang samen werken aan de productie, presentatie en distributie van nieuwe kunst die reageert op de huidige sociale en politieke uitdagingen. Veel programmaon-

¹ We werken hierbij met de volgende partners: Elevate Festival (Oostenrijk), Lighthouse (Verenigd Koninkrijk), Ina GRM (Frankrijk), Landmark / Bergen Kunsthall (Noorwegen), A4 (Slowakije), Urban Paradoxes (Nederland), Disruption Network Lab (Duitsland), Kontejner (Hongarije) en Rádío Web MACBA (Spanje).

derdelen zijn internationale coproducties en zullen, naast onze eigen podia, ook op de podia en festivals van onze partners getoond worden. We hebben de ambitie om dit ook na 2021 een vervolg te geven.

Amsterdam: partners en samenwerkingen

Paradiso maakt onderdeel uit van diverse samenwerkingsverbanden, waaronder het verbond met cultureel ondernemers op en rond het Leidseplein, het Overlegorgaan Amsterdamse Culturele Instellingen en de landelijke Vereniging voor Nederlandse Poppodia en -Festivals. Met de Melkweg voeren we veelvuldig collegiaal overleg, helpen we elkaar waar nodig en werken we bovendien samen in de vorm van het Paradiso Melkweg Productiehuis.

We voelen een grote verantwoordelijkheid voor het behoud van plekken voor live muziek, tegencultuur, rafelranden in de stad, en stellen daarom onze kennis en ondersteuning beschikbaar aan een keten van soms kwetsbare underground podia en/of broedplaatsen. Zo hielpen we Cinetol met de ontwikkeling van hun muziekprogrammering en organisatie, werken we intensief samen met de makers van de voormalige ADM, en helpen we draagvlak en financiële middelen te werven door benefieten te organiseren voor OCCII, Maloe Melo en het Muziekpakhuis.

Paradiso R&D: ruimte voor innovatie en ontwikkeling

Onze ketenverantwoordelijkheid krijgt naast de eerdergenoemde rol als promotor voor talent en de verantwoordelijkheid die we voelen voor de live muziekcultuur in de stad, ook vorm binnen onze afdeling Paradiso Research & Development. Door mankracht en kennis in de organisatie te bundelen en beschikbaar te stellen, maken we samenwerking en innovatie mogelijk: Paradiso R&D werkt als culturele incubator.

R&D is in 2008 ontstaan als de ontwikkeltak van Paradiso; een vrije creatieve ruimte met het doel nieuwe initiatieven een structurele vorm te geven. Zo helpen we startende initiatieven op weg als cultureel ondernemer door kennis, netwerk en operationele of financiële ondersteuning aan te bieden. Hierbij is altijd sprake van maatwerk toegespitst op specifiek uitgewerkte behoeften en ambities. Initiatieven die we hiermee helpen ontwikkelen kunnen ontstaan uit onze eigen organisatie of uit het netwerk rondom Paradiso dat bestaat uit (programma)makers, muzikanten en andere creatieven. Ook het eindproduct kan verschillen; van een structurele programmaliijn binnen Paradiso, tot een zelfstandige culturele stichting. Hieruit zijn in het verleden organisaties ontstaan als Likeminds, Summer Dance Forever en het Paradiso Melkweg Productiehuis, en in een recentere periode Stichting Super Sonic en Stichting Kleine Lettertjes.

Om de laatste samenwerking toe te lichten: bij de uitbreiding van Paradiso naar de Tolhuistuin ontstond in Paradiso het idee voor een kinderboekenfestival. De locatie in Noord leent zich er goed voor, met de grote tuin en de verschillende paviljoens. Er zijn vervolgens partners gezocht om dit plan verder vorm te geven. In 2017 vond Het Mooie Kinderboekenfestival voor het eerst in de Tolhuistuin plaats. Sindsdien keert het festival jaarlijks terug en kent het sinds 2019 landelijke uitbreiding. Paradiso blijft opereren als partner en coproducent, al functioneert de stichting inmiddels volledig zelfstandig als Stichting Kleine Lettertjes. Toch blijft een vaste partner als Paradiso voor hen nog steeds van belang, want, in hun woorden: “Het Mooie Kinderboekenfestival heeft baat bij het grote publieksbereik en de naamsbekendheid van Paradiso. Ook wekt de samenwerking vertrouwen bij subsidiënten en nieuwe locatiepartners, zoals bij uitbreiding van het festival naar andere steden (bijvoorbeeld De Verkadefabriek in Den Bosch).”

Een belangrijk deel van de R&D-stichtingen heeft zich het afgelopen decennium ontplooid tot zelfstandige volwassen organisaties met een stabiele bedrijfsvoering, een eigen bestuursstructuur en een solide positie in het kunstenveld. Vanuit hun eigen expertise verzorgen zij programmering waarvan Paradiso de meerwaarde voor het Amsterdamse culturele landschap onderschrijft. En ook voor deze organisaties is een intensieve samenwerking met Paradiso nog steeds van grote meerwaarde. Dit heeft vorm gekregen in een cluster van een zevental stichtingen die samen met Paradiso intensieve wederkerige samenwerkingsverbanden aangaan die voor alle partijen leiden tot een vruchtbare synergie. Omdat deze band voortbouwt op de ontstaansgeschiedenis van deze stichtingen, coördineert Paradiso R&D deze samenwerking.

Naast inhoudelijke koppelingen tussen programmering van deze stichtingen en die van Paradiso zijn we door de schaal waarop we opereren in staat om te helpen bij liquiditeitsvraagstukken, te reflecteren op de bedrijfsvoering en/of gebundelde dienstverlening aan te bieden – zoals administratie, productionele ondersteuning en marketing. Dit drukt bovendien collectief op overheadkosten. En ook hier is weer sprake van maatwerk: elke samenwerking krijgt vorm in een vierjaarlijkse overeenkomst waarbij wederzijdse inhoudelijke ambities worden uitgesproken, dienstverlening wordt afgestemd en indien van toepassing coproductiebijdragen worden geformaliseerd.

Paradiso werkt intensief samen met een zevental partnerstichtingen. In willekeurige volgorde zijn dat:

Stichting Summer Dance Forever runt de organisatie van het gelijknamige internationale urban dansfestival met battles, clubnachten, theatervoorstellingen en workshops. Het festival trekt dansers en publiek van over de hele wereld. De stichting ontwikkelt zich de komende jaren door de talentontwikkeling van dansers verder te intensiveren en als producent van excellente urban dansvoorstellingen in samenwerking met gerenommeerde buitenlandse partners. Deelname aan het plan Podium Noord maakt deel uit van de ambitie.

Stichting Pera is een programma-ontwikkelaar rond popmuziek en clubcultuur uit Istanbul – een smeltkroes van cultuur uit Turkije, Griekenland, het Midden Oosten en de Balkan. Pera organiseert popconcerten door de hele stad en produceerde in samenwerking met Paradiso de baanbrekende LGBTQ-clubnacht Pink Istanbul en zijn opvolger Shugar. Met tegenhanger Pink Amsterdam brengt Pera Nederlands talent naar de clubs van Istanbul. Omdat Istanbul niet alleen cultureel, maar de laatste jaren ook letterlijk de brug vormt naar Europa, ontwikkelt Pera nu en de komende jaren vernieuwende programmering voor vrijzinnige nieuwkomers uit het Midden Oosten, zoals bijvoorbeeld Raqs.

De activiteiten van **Stichting Sonic Acts** bestrijken de hele keten van culturele productie, van onderzoek en ontwikkeling tot nieuw werk en presentatie, van educatie en talentontwikkeling tot reflectie en kennisuitwisseling. Sonic Acts produceert programma's, festivals, residencies en workshops waarbij het snijvlak wordt opgezocht tussen audiovisuele kunst, muziek, wetenschap, filosofie en technologie. Het tweejaarlijkse festival vindt plaats op vele locaties in de stad waaronder Paradiso. De activiteiten van Sonic Acts functioneren onder meer als proeftuin voor nieuwe experimentele en inclusieve clubervaringen voor Paradiso. Ook zijn Sonic Acts en Paradiso initiatiefnemer en projectleider van Re-Imagine Europe.

Stichting Marmoucha is sinds jaar en dag het productiehuis voor podiumkunst rond Arabische muziek en bestrijkt een muzieknetwerk dat zich vanuit Amsterdam uitstrekt tot Noord Afrika en het Midden Oosten. Marmoucha produceert concerten, festivals, clubnachten en concerten, en weet als geen ander publiek van alle generaties Amsterdammers met een Noord Afrikaanse of Midden Oosterse achtergrond te bereiken. Naast Paradiso werkt Marmoucha samen met een groot palet aan podia in het land, zoals Podium Mozaïek, Het Concertgebouw en TivoliVredenburg. Als coproducent ondersteunt Paradiso Marmoucha bij festivalprogrammering in de Amsterdamse stadsdelen.

Stichting Super Sonic is een jonge stichting die ontstaan is vanuit het Super Sonic Jazz Festival en vanuit daar de ontwikkeling maakt naar een ontwikkelplatform voor een vernieuwende Amsterdamse jazzscene bestaande uit zowel geschoolde musici als autodidacten. Met ambassadeurs, een eigen label en eigen producties weet de stichting in samenwerking met Paradiso een brug te slaan tussen live muziekcultuur en nachtcultuur en zo een jong divers publiek te bereiken voor een als vergrijsd bekendstaand genre.

Super Sonic maakt samen met Paradiso, het Bimhuis, Amsterdam Marketing en het Conservatorium deel uit van het Amsterdamse Jazz Ecosysteem dat de ambitie heeft een jazzbiënnale te ontwikkelen tussen Amsterdam en New York.

Stichting Paradiso Melkweg Productiehuis is een ontwikkelinstelling die muzikale makers ondersteuning biedt bij het ontwikkelen van multidisciplinaire producties en ze verder helpt bij de duurzame ontwikkeling van hun carrière. PMP heeft de afgelopen jaren een plek geboden aan makers als Saman Amini, Someone en LIONSTORM, en heeft daarnaast ook aan de wieg gestaan van nieuwe cultureel ondernemers als Nineties Productions en Yallah! Yallah!. Samen met Paradiso richt PMP zich de komende periode onder meer op de productie van nieuwe multidisciplinaire nachtproducties.

Stichting Likeminds heeft zich vanonder de vleugels van Paradiso ontwikkeld tot dé urban theatermaker van Nederland. Likeminds en Paradiso delen nog altijd kennis en netwerk, en daarnaast verzorgt Paradiso R&D de zakelijke en administratieve dienstverlening voor Likeminds. Samen met Stichting Summer Dance Forever, Dansmakers en ICK ambitieert Likeminds de ontwikkeling van Podium Noord.

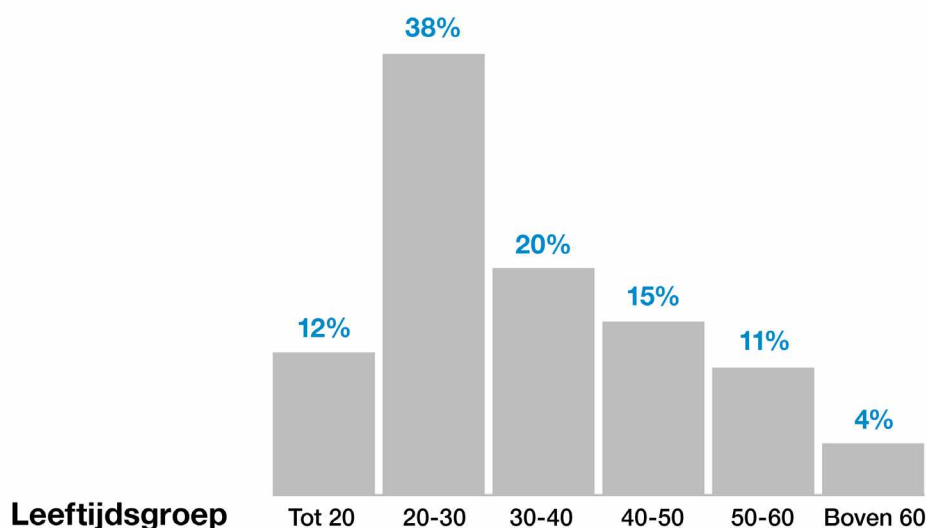
V. Publieksbereik, marketing en communicatie

Paradiso verstaat de kunst van marketing op maat. Daardoor weten we heel verschillende publieksgroepen gericht te bereiken, ook voor nog onbekende of niche artiesten binnen onze brede programmering. De afgelopen jaren hebben we veel succes gehad met onze subbrands en stichtingen rond verschillende genres en/of disciplines, een aanpak die we de komende beleidsperiode verder willen verstevigen en uitbouwen. Het in ontwikkeling zijnde **Paradiso Account** gaat de komende jaren hét startpunt worden voor (potentiële) bezoekers van Paradiso. Deze ontwikkeling stelt ons in staat om een betere dienstverlening te bieden aan onze bezoekers, en levert data op die we in gaan zetten voor marketingdoelinden.

Paradiso werkt vanuit de gedachte dat juist de diversiteit in programmering Paradiso maakt tot wat het is. Deze meerstemmigheid in programma's vergt een marketing die is toegesneden op het bedienen van heel verschillende publieksgroepen. In onze marketing en communicatie is de inhoud altijd leidend, niet Paradiso zelf maar de programmering van Paradiso is het product. Paradiso heeft een eigen 'tone of voice' en huisstijl, maar deze worden als een soort 'volumeknop' ingezet en kunnen meer of minder Paradiso laten zien. Dat wat een artiest of programma uit wil stralen, dat wat de smaak is van het publiek dat we willen trekken, stellen we consequent voorop. We werken ook graag met jonge en getalenteerde ontwerpers en illustratoren. De posters op de gevel van Paradiso laten dan ook een veelheid aan verschillende smaken en sferen zien en het is onze overtuiging dat die bonte buitenkant precies laat zien waar Paradiso voor staat: een veelheid aan programmering waarvan de eigenheid van elk programma bijdraagt aan wat Paradiso behelst als geheel.

Publieksbereik

Paradiso trekt een zeer gevarieerd publiek qua leeftijd, afkomst en opleidingsniveau, zie voor de leeftijd van onze bezoekers ook bijgevoegde tabel. Ongeveer evenveel mannen als vrouwen bezoeken Paradiso. Van onze bezoekers komt 35% uit (de regio) Amsterdam, 58% uit de rest van Nederland en circa 7% komt uit het buitenland. Internationale bezoekers komen vooral voor festivals als Milkshake en Summer Dance Forever, en grote artiesten die maar weinig clubshows spelen in Noord-West Europa, zoals LCD Soundsystem en Last Shadow Puppets. Circa 40% van onze bezoekers komt ieder jaar weer terug.

Leeftijdverdeling Paradiso bezoekers (cijfers uit 2019)

We vinden al onze programma's even belangrijk, en al onze bezoekers ook. Jongeren en ouderen, arm en rijk, wat je achtergrond ook is. Daarom hanteert Paradiso geen vaste zitplaatsen en kun je bij ons geen VIP tafel bestellen. Ook hanteert Paradiso bij haar clubnachten geen deurbeleid waarbij bezoekers al dan niet worden toegelaten. Iedereen mag naar binnen.

De programmering van Paradiso is structureel van hoog niveau, bezoekers weten dat ze bij Paradiso kwaliteit kunnen verwachten. Hiermee hebben we in het verleden een sterk 'merk' opgebouwd. Door deze marketingaanpak hebben we heel veel mensen aan ons gebonden en ligt het bereik van onze sociale mediakanalen heel hoog. Bezoekers houden onze kanalen goed in de gaten en zijn niet bang om impulsaankopen te doen.

1.420

programma's

696.000

bezoekers bij
programma's

3.029.674

unieke gebruikers
website

18

verschillende nieuws-
brieven met een
bereik van

245.000

abonnees

257.782

Facebook fans
Bereik per facebook
bericht tot 309.498.

43.844

Instagram volgers

213.395

Twitter volgers

562

print artikelen
Potentieel bereik 79.115.908 mensen.
Mediawaarde € 5.1.2.f

4.998

online artikelen
Potentieel bereik 102.133.001 mensen.

660

internationale artikelen

Cijfers uit 2019

Het bouwen van communities: subbrands

Bekende artiesten hebben fans en, hoewel we die fans nog wel moeten weten te bereiken, verkopen ze zichzelf. Het zijn de nog onbekende of kleinere bands en niche artiesten waar we beter ons best voor moeten doen om het juiste publiek op de been te krijgen. Hiervoor maken we gebruik van marketing op maat (zie volgende paragraaf) en subbrands.

Subbrands zijn communities die we bouwen rondom programmering. Zoals Ticket to the Tropics voor wereldmuziek, Indiestad voor indie, Paradiso Hiphop als platform voor hiphop-programma's en Sugar Mountain voor alles in de hoek van Americana, roots, folk en country. Paradiso is de eerste geweest die dergelijke subbrands is gaan ontwikkelen, inmiddels is deze werkwijze ook door anderen overgenomen.

Meer dan alleen concerten aanbieden op genre, fungeren deze subbrands als keurmerk en curator om zo artiesten en publiek goed te kunnen verbinden. Voor elke subbrand ontwikkelen we eigen content, denk aan een interview met een artiest of muzikale tips van kenners, die via de subbrand kanalen verspreid worden. Een aantal subbrands werkt met ambassadeurs, die letterlijk optreden als gids in het muzikale landschap. Ook zijn er 'jaarabonnementen' in de vorm van een pas waarmee je gedurende een heel jaar voor een relatief laag bedrag naar concerten kunt, bijvoorbeeld de Indiestadpas.

De subbrands zijn een manier om zoveel mogelijk potentiële geïnteresseerde bezoekers te bereiken voor artiesten die bij ons optreden en om hen wegwijs te maken in ons grote aanbod aan programma's. Nieuwe artiesten en jong talent kunnen zo op extra aandacht en publiek rekenen. Ook proberen wij op deze manier verschillende publieksgroepen bijeen te brengen. Zo weet Ticket to the Tropics bijvoorbeeld een jongere doelgroep te verbinden met wereldmuziek, door jonge helden naast oude helden te programmeren en door de juiste uitstraling in vormgeving en tone-of-voice van teksten. Een sprekend voorbeeld is het jaarlijkse Felabration, waar afgelopen jaar naast grootheden als Dele Sosimi en Pat Thomas ook het jonge Onipa en dj's geprogrammeerd stonden. En maar liefst 45% van de bezoekers was jonger dan 30 jaar, bijzonder jong voor wereldmuziek.

De komende beleidsperiode wil Paradiso het bouwen van gemeenschappen door middel van subbrands of stichtingen rond verschillende genres en/of disciplines verder verstevigen en uitbouwen omdat deze bestaande aanpak de afgelopen jaren succesvol is gebleken. Een of meerdere van de nieuw te ontwikkelen concepten voor de experimentele clubnachten willen we marketingtechnisch op deze manier benaderen.

Marketing op maat

Onze marketingmedewerkers zijn gewend zich te verhouden tot verschillende doelgroepen en verstaan de kunst van marketing op maat. De marketingkanalen die worden ingezet bij verschillende programma's hangen dus af van de belangrijkste doelgroepen die we bij die programma's willen bereiken: dit heeft consequenties voor de vormgeving, de tone-of-voice van teksten, voor de plekken waar posters worden opgehangen of de (online) kanalen die benaderd worden. Naast doelgroep-specifieke Facebook en Instagram advertenties maakt Paradiso ook gebruik van advertenties op Google, gericht op specifieke programma's, genres en festivals.

Prijsbeleid

Paradiso wil een toegankelijk podium zijn voor een zo breed mogelijk publiek en daarom houden wij de financiële drempel om Paradiso te bezoeken zo laag mogelijk. Dit doen we door onze staffelprijzen voor de servicekosten zo in te richten dat bij lage ticketprijzen ook relatief lagere servicekosten worden betaald. Zo houden we concerten in de kleine zaal van nieuwe artiesten betaalbaar. En we bieden regelmatig verschillende kortingsprijzen aan voor onder meer CJP, Stadspas, Huisvuilpas en studenten. De komende jaren gaan wij meer experimenteren met vormen van kaartverkoop waarbij minder draagkrachtige bezoekers wel naar programma's kunnen komen.

Pers & PR

De komende periode gaan we meer inzetten en sturen op free publicity. We willen artiesten, programma's en verhalen die wij echt belangrijk vinden nóg beter voor het voetlicht brengen. Met de mediamonitoring tool Meltwater kunnen we pers nog gericht benaderen waardoor wij hen relevantere informatie kunnen aanbieden.

Het Paradiso Account en Paradiso Labs

De afgelopen periode documenteerde Paradiso via Paradiso Labs over technische innovaties in de muziekwereld en hoe Paradiso hierin participeert. Mede door deze digitale experimenteeromgeving is innovatie onderdeel geworden van de werkwijze van Paradiso. Omdat ontwikkelingen hierin nu centraal via onze reguliere kanalen onder de aandacht komen, zullen we het bijhouden op een apart platform de komende beleidsperiode niet voortzetten. Wel blijft de inhoud zichtbaar voor geïnteresseerden via labs.paradiso.nl.

In 2017 werd onze toen nieuw ontwikkelde website uitgeroepen tot de beste Website van het Jaar in de categorie Vrije Tijd. Sinds eind juni 2019 verloopt alle kaartverkoop van Paradiso programma's via onze eigen website, gebruikmakend van de diensten van See Tickets (voorheen Paylogic). Daarmee is Paradiso de enige eigenaar van alle data van onze kaartkopers. De (technisch) vooruitstrevende ticketingpartner See Tickets kan maatwerk leveren en biedt ons veel mogelijkheden om onze bezoekers beter te leren kennen en beter te bedienen. Het scannen aan de deur verloopt ongeveer 30 tot 35% vlotter, waardoor bezoekers minder lang in de rij hoeven te staan. En het interne proces wordt versimpeld, waardoor er minder handwerk nodig is en de afhandeling efficiënter verloopt.

Het in ontwikkeling zijnde Paradiso Account gaat de komende jaren hét startpunt worden voor (potentiële) bezoekers van Paradiso. De gegevens van kaartkopers kunnen in dit account verrijkt worden met andere data, waaronder bijvoorbeeld bezoekhistorie, informatie van het vrijwillig gekoppelde Spotify-account en gegevens van medebezoekers - tot nu toe kennen we alleen degene die de tickets koopt. Dit stelt ons in staat om een betere dienstverlening te bieden aan onze bezoekers, bij wijzigingen in het programma kunnen we straks alle bezoekers van het programma op tijd informeren en niet alleen de mensen die de tickets voor de groep hebben gekocht. Deze data kunnen we na toestemming ook inzetten voor marketingdoeleinden, uiteraard geheel in lijn met de privacywetgeving (waaronder AVG). Doordat we onze bezoekers beter kennen en begrijpen, kunnen we onze communicatie relevanter voor hen maken door bijvoorbeeld een op maat gemaakt programma-aanbod te tonen op de website. Op termijn verwachten we zo ook minder afhankelijk te worden van andere platforms als Facebook, waar nu niet alleen een groot deel van het marketingbudget naartoe gaat, maar waarbij we ook twijfels hebben hoe duurzaam het platform is.

Vanwege de open (API-)structuur van het platform van See Tickets en de toegang tot de data die we via kaartverkoop vergaren, kunnen we makkelijker inspringen op ontwikkelingen in de markt die in de toekomst plaatsvinden. Omdat die ontwikkelingen nooit stil staan, is nog niet te zeggen wát er in de toekomst verder uit de samenwerking met See Tickets kan komen, maar wel dát we zullen blijven doorontwikkelen.

VI. Financiën, medewerkers en operatie

De komende beleidsperiode voorziet Paradiso een aanzienlijke stijging van beheerlasten, activiteitenlasten en personeelslasten. Zonder maatregelen leidt dit tot een jaarlijks tekort van € 5.1.2,f. Paradiso doet mede als gevolg hiervan een hogere subsidieaanvraag. Daarnaast hebben we concrete ambities voor het aanboren van extra derde geldstromen. Paradiso hanteert en onderschrijft de aanbevelingen uit de Code Cultural Governance, Code Culturele Diversiteit en de Fair Practice Code. Op het gebied van duurzaamheid ambiëren we een concrete verbeteringslag binnen onze bedrijfsvoering.

Financiën

Paradiso genereert het overgrote deel van de inkomsten zelf. De grens van het realiseren van extra inkomsten uit onze bedrijfsvoering is echter in zicht. We benutten op dit moment namelijk de volledige capaciteit van onze organisatie. Tegelijkertijd willen we een toegankelijk podium blijven voor Amsterdammers uit alle inkomensgroepen. Als gevolg van grote voorziene kostenstijgingen stevenen we in de komende kunstenplanperiode af op een tekort van € 5.1.2,f per jaar. Paradiso vraagt hiervoor € 5.1.2,f extra subsidie aan bij de gemeente en tegelijkertijd committeren we ons eraan hetzelfde bedrag te matchen door nieuwe derde geldstromen aan te boren. Oriënterende gesprekken met fondsenwerfers onderschrijven de potentie van een dergelijke derde geldstroom. Paradiso richt een vriendenfonds op en gaat in gesprek met private partijen die financieel willen bijdragen aan onze doelstellingen en ambities. Van belang is dat wij extern geld gaan werven zonder dat het onze autonomie beperkt of het profiel van Paradiso aantast.

Met deze extra inkomsten verwachten we de kostenstijgingen op te kunnen vangen, het niveau van de organisatie te kunnen waarborgen en onze ambities waar te kunnen maken. Paradiso zit al jarenlang op een eigen inkomstenpercentage van 96%. Met een subsidieverhoging zal het aandeel eigen inkomsten voor de komende kunstenplanperiode nog altijd 94% zijn en daarmee het laagste relatieve subsidieaandeel voor een producerende en presenterende instelling binnen de A-bis. Ook ten opzichte van vergelijkbare instellingen in Nederland en België is en blijft het aandeel eigen inkomsten hoog.

Instelling	Omzet	Structurele Subsidie	Gemeente A'dam	%	Bezoekers	Evenementen	Subsidie per bezoeker
Paradiso	5.1.2,f	5.1.2,f	665.147	4%	677.536	1.322	1,16
Concertgebouw NV	5.1.2,f	5.1.2,f	1.326.161	5%	727.613	693	1,82
Concertgebouw orkest			6.246.462	47%	211.146	186	64,52
Melkweg			951.224	8%	507.303	1.061	1,88
Muziekgebouw aan het IJ			2.826.679	49%	134.000	371	21,09
Stedelijk Museum Amsterdam			18.749.639	62%	703.455	n.v.t.	26,65
013 (Tilburg)			-	6%	371.000	291	2,84
Patronaat (Haarlem)			-	52%	121.826	458	13,67
Tivolivredenburg (Utrecht)			-	23%	890.000	1.770	9,56
Ancienne Belgique (Brussel)			-	24%	314.621	497	10,17

Vergelijking subsidies culturele instellingen (cijfers uit 2018)

Paradiso heeft in 2017 (- € 5.1.2,f), 2018 (- € 5.1.2,f) en 2019 (verwacht - € 5.1.2,f) verlies geleden. Het eigen vermogen is hierdoor afgenomen naar rond de € 5.1.2,f. Dit vermogen wordt opgebouwd uit de continuïteitsreserve en heeft als doel om bijzondere risico's op te kunnen vangen die onze bedrijfsvoering in gevaar kunnen brengen, zoals bedrijfsschade na een grote calamiteit. Het is dus van het grootste belang dat Paradiso de komende beleidsperiode weer structureel op een financieel gezonde basis kan opereren.

Toelichting op de meerjarenbegroting

Ontwikkeling beheerlasten materieel

Paradiso huist in het voormalig Verenigingsgebouw van de Vrije Gemeente aan de Weteringschans, een prachtig rijksmonument. De beleving van dit gebouw hoort bij de totaalervaring van alles wat we programmeren en ontwikkelen. Onderhoud aan het pand is voor ons dan ook een topprioriteit. De eigen onderhoudskosten aan gebouw en installaties, inclusief de kosten van onderhoudsmedewerkers, bedroegen € 5.1.2,f in 2017, € 5.1.2,f in 2018 en circa € 5.1.2,f in 2019. Voor de komende beleidsperiode begroten we deze kosten op ruim € 5.1.2,f. Dit bedraagt ongeveer twee ton meer dan het geoormerkte subsidiebedrag voor onderhoud. De totale subsidie die Paradiso van de gemeente ontvangt is op dit moment lager dan de onderhoudskosten en de huur samen.

In de komende jaren zal ons gebouw akoestisch worden verbeterd door bouwkundige maatregelen die de geluidsuitstoot moeten doen verminderen. Hiervoor zijn we in nauw overleg met de gemeente, de omgevingsdienst en met gemeentelijk vastgoed. Er worden momenteel twee varianten uitgewerkt: een bouwkundige aanpassing waarbij een maatwerkvergunning nodig is, en een scenario waarbij Paradiso ingrijpend wordt verbouwd om klaar te zijn voor de komende vijftig jaar en binnen de geluidsnormen kan opereren. In de begroting voor het meerjarenplan gaan we uit van de eerste variant. Dit project zal worden voorgefinancierd door de gemeente. Dit resulteert in een verwachte jaarlijkse huurverhoging van € 5.1.2,f vanaf het jaar 2020. De verwachting is dat op termijn meer akoestische maatregelen noodzakelijk zullen zijn die de huisvestingslasten verder zullen verzwaren.

De kosten voor geluidskundige en bouwkundige adviezen die nodig zijn voor het verkrijgen van een maatwerkvergunning, plus de extra beveiligingsmedewerkers voor het bewaken van de orde in de directe omgeving van het pand, bedragen jaarlijks € 5.1.2,f. We verwachten dat deze kosten de komende jaren gelijk zullen blijven.

Ontwikkeling activiteitenlasten

In de afgelopen beleidsperiode is het aantal programma's gestegen naar 1.420 programma's in 2019. Deze stijging is grotendeels het gevolg van de toegenomen programmering op locaties in verschillende buurten van de stad. De kosten van deze programmering zijn echter hoger dan de opbrengsten, we leggen er op toe.

In de komende vier jaar hebben we onder meer de ambitie om meer eigen producties te ontwikkelen en de nachtprogrammering te verstevigen. Door 150 programma's minder, maar gericht, te programmeren op de buitenlocaties creëren we ruimte in de organisatie die zal leiden tot meer innovatie, diversiteit en een hogere bezettingsgraad per programma. Het totaal aantal verwachte programma's daalt naar 1.270 in 2021 en klimt gedurende de kunstenplanperiode weer op tot 1.300 in 2024.

Onze programmering vindt plaats in een veranderende en steeds duurder wordende stad Amsterdam. De snelle stijging van hotelkosten voor artiesten maakt onder andere dat de activiteitenlasten sterker stijgen dan de inkomstenstijging uit recettes en subsidie.

Ontwikkeling personeelskosten

In de begroting voor de komende vier jaar gaan we uit van een jaarlijkse personeelskostenstijging van 3%. De verwachte loonstijging in de cao en de toename aan pensioenkosten zijn hierbij inbegrepen. Als gevolg van duurder wordende woonruimte in de stad wonen onze medewerkers steeds verder van Paradiso en moeten langer reizen. Om deze collega's tegemoet te komen, is in de bedrijfs-cao de vergoedingsregeling voor woon-werkverkeer verruimd.

De invoering van de Wet Arbeidsmarkt in Balans (WAB) zorgt bij Paradiso voor logistieke vraagstukken en aanzienlijke kostenstijging. De artistieke realiteit laat zich niet vangen in de fabrieksmatige planning die de wet vereist. Programma gerelateerde personeelskosten zullen hierdoor stijgen met 5%, dit betreft een bedrag van € 5.1.2,f.

Horeca

Horeca-inkomsten zijn cruciaal voor de exploitatie van Paradiso. De komende periode willen wij dit deel van de bedrijfsvoering verder optimaliseren. Door het assortiment en de toegankelijkheid te verbeteren, verwachten we hier een bescheiden inkomstengroei te realiseren. Het komende verbod op rookruimtes in het pand zal een ongewisse uitkomst hebben, de verwachting is dat bezoekers eerder het pand zullen verlaten met een negatief effect op de horeca inkomsten. Daarnaast zullen we nog meer in ordebeveiliging op straat moeten investeren om rokende passanten en bezoekers voor de deur goed te organiseren zodat de overlast niet toeneemt.

Samenwerking Tolhuistuin

Paradiso is samen met horecaondernemers 5.1.2.e 5.1.2.e en 5.1.2.e eigenaar van VOF de Tolhuistuin. Deze VOF exploiteert sinds 2014 het paviljoen in de Tolhuistuin bestaande uit het restaurant THT en een aantal culturele zalen waaronder de concertzaal Paradiso Noord. De productionele werkzaamheden voor de culturele programma's worden samen met de VOF uitgevoerd. In 2019 heeft Paradiso in het paviljoen en de bijbehorende tuin 254 programma's georganiseerd voor in totaal 90.000 bezoekers. Stichting Tolhuistuin, die als cultuurhuis in de A-bis de niet-muziek gerelateerde culturele evenementen in de tuin en het paviljoen organiseert, is ook een samenwerkingspartner van de VOF. De afspraken met Stichting Tolhuistuin zijn in 2019 geheel herzien en de onderlinge samenwerking is aanzienlijk verbeterd zodat er nu (daadwerkelijk) sprake is van synergie. De VOF draagt jaarlijks financieel bij aan het programma van de Stichting. De vennoten van VOF de Tolhuistuin hebben omwille van risicobeheersing besloten om de VOF om te zetten naar een BV.

Governance, interne organisatie en medewerkers

Governance

Paradiso is een stichting die zich kwalificeert als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Het bestuur van de stichting bestaat uit één persoon, de directeur-bestuurder. De directie wordt naast deze Algemeen Directeur (statutair) ook gevormd door de Operationeel Directeur (titulair). Het bestuur van Paradiso legt verantwoording af aan een Raad van Toezicht (RvT) die uit zeven personen bestaat. De formele verhouding tussen de RvT en het bestuur van de stichting is statutair geregeld. De RvT benoemt uit zijn midden een voorzitter, kent een rooster van aftreden en een huishoudelijk reglement. De RvT heeft profielen opgesteld om te waarborgen dat de raad een evenwichtig beeld vormt op het gebied van diversiteit en deskundigheid. In het reglement is opgenomen dat de maximale zittingstermijn twee keer een periode van vier jaar is. De statuten en het huishoudelijk reglement stemmen overeen met de Code Cultural Governance en Paradiso handelt daarnaar. De RvT vergadert minimaal zes keer per jaar met de directie. De raad heeft uit zijn midden een HR-commissie en een financiële commissie benoemd. De HR-commissie fungeert als werkgever voor de directeur-bestuurder en voert functioneringsgesprekken. De financiële commissie overlegt separaat met de directie over begroting, jaarrekening en periodieke rapportages.

Paradiso heeft een Ondernemingsraad (OR) waarin negen medewerkers actief zijn. Directie en OR hebben zes keer per jaar regulier overleg en twee keer per jaar een overleg waarin de directie de OR informeert over relevante zaken en plannen.

Interne organisatie

De interne organisatie van Paradiso kent een aantal afdelingen: Programmering, Marketing Publiciteit & Ticketing, Regie & Productie, Bedrijfsleiding/horeca, Administratie, ICT en Facilitaire dienst. Ter ondersteuning van de directie en de afdelingen bestaan de staffuncties: controller, beleidsmedewerker en de afdeling Personeelszaken. Een organogram is als bijlage opgenomen.

Visie op medewerkers, arbeidsvoorwaarden, Fair Practice, duurzame inzetbaarheid

Op het gebied van personeelszaken richt Paradiso zich op goed werkgeverschap en stabiliteit voor personeel en organisatie op de lange termijn. Paradiso onderschrijft de Fair Practice Code en hanteert een bedrijfs-cao die is overeengekomen met de Kunstenbond. Deze cao is geënt op de cao van de Vereniging van Nederlandse Poppodia met een aantal aanvullende arbeidsvoorwaarden die zijn gebaseerd op het grootstedelijke karakter van Amsterdam, zoals nachttoeslagen. Freelancers ontvangen een vergelijkbare beloning waarbij een toeslag wordt gehanteerd voor eigen verzekering en opbouw pensioen.

Paradiso werkt voor het merendeel met eigen medewerkers om de kwaliteit van de dienstverlening te waarborgen en omdat we het belangrijk vinden verantwoordelijkheid te nemen naar onze medewerkers. Alleen voor het opvangen van pieken in de vraag naar werk en bij onvoorziene situaties huren we freelancers of via derde partijen arbeidskrachten in. Paradiso heeft 230 medewerkers in dienst (130 fte).

Paradiso benadrukt het belang van duurzaam inzetbaarheid van medewerkers. In samenspraak met de OR wordt hier invulling aangegeven. Er wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de specifieke omstandigheden van medewerkers (jong en oud) in de verschillende fasen van hun leven en loopbaan. Een onderdeel van dit beleid is de opbouw van vrije dagen in de vorm van seniorendagen. Paradiso omarmt ook als werkgever de Code Diversiteit en Inclusie, het bijbehorende actieplan is te vinden in de bijlage.

Fair Practice artiesten

Honoraria binnen de popsector lopen sterk uiteen: grote artiesten verdienen goed, maar het zijn uiteraard de meer beginnende, professionele artiesten waarbij een Fair Practice Code van meerwaarde is. Hier sluit Paradiso zich aan bij het standpunt zoals dat door de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) is verwoord: de popsector streeft ernaar popmusici een gage te betalen die fair is voor de bespeler en tegelijkertijd niet leidt tot verschraving van het aanbod doordat de programmering niet meer is te bekostigen - dit komt tenslotte ook beginnende artiesten niet ten goede. De VNPF gaat in samenspraak met (vertegenwoordigers van) popmuzikanten in 2020 werken aan de totstandkoming van een in de popsector passende honorariumrichtlijn¹.

Duurzaamheid

Binnen Paradiso geeft een duurzaamheidscommissie in nauw overleg met de directie vorm aan de visie en speerpunten ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Aandachtsgebieden hierbij zijn het terugdringen van energie-, water- en materiaalgebruik en het implementeren van circulaire processen ten aanzien van o.a. afvalstromen en assortiment.

Paradiso heeft de afgelopen periode kennis opgedaan door onder meer een duurzaamheidsscan in het kader van het project 'Duurzame Cultuurpanden'. Ook heeft Paradiso het koplopersprogramma doorlopen van de eerste Zero Waste Expeditie Cultuur, gefaciliteerd door Duurzaamheid in Podia en Musea. Dit heeft onder andere tot de volgende duurzame initiatieven geleid: scheiden van koffiedrab, vervanging verlichting door ledverlichting, watervrije urinoirs, 'Meatless Monday' in onze kantine en de installatie van een warmtepomp. Tevens is duurzaamheid een standaard aspect waarop contracten en offertes worden beoordeeld. Een deel van de omzet op het water over de tap besteedt Paradiso aan duurzaamheid.

Ondanks de wil tot duurzaamheid is de praktijk soms weerbarstig. Een voorbeeld is het initiatief om een steiger te realiseren aan de Spiegelgracht. Hiermee zou een deel van de afvalstromen over het water plaats kunnen vinden in plaats van over de weg. De veelheid aan regelgeving maakt het helaas op dit moment onmogelijk om dit idee te realiseren.

Paradiso is met ingang van de nieuwe kunstenplanperiode in het bezit van een Green Key certificaat en heeft de ambitie om toe te werken naar een hoger niveau van het certificaat. Green Key stelt een aantal concrete normen waar een instelling aan moet voldoen. Een greep uit de normen waar Paradiso de komende periode mee aan de slag gaat: water beperkende maatregelen, energie-efficiënte verlichting, energie-efficiëntie maatregelen, klimaat installaties, het aanbieden van Fairtrade Producten, inkoop groene energie, duurzaam papier en duurzaam drukwerk.

Wat betreft groot onderhoud streeft Paradiso ernaar bij het gebouw of de gebouwgebonden installaties een duurzaamheids-slag te maken. De komende periode zal samen met Gemeentelijk Vastgoed in het kader van de omgevingsvergunning het dak worden geïsoleerd ten behoeve van het verbeteren van de geluidsisolatie. Hiermee wordt tegelijk een isolatieslag gemaakt waarmee Paradiso energiezuiniger wordt.

¹ <https://vnpf.nl/media/files/20200122-standpunt-vnpe-en-wnpe-inzake-fair-practice-code.pdf>

VII. Afsluiting

In 2018 bestond Paradiso vijftig jaar en om die reden wijdde het Amsterdam Museum dat jaar een tentoonstelling aan Paradiso als Amsterdams cultureel erfgoed. Want, zo stelde de aankondiging: 'Bijna elke muzikliefhebber heeft immers wel een herinnering aan dé Amsterdamse poptempel. Aan legendarische concerten, wilde feesten, heftige debatten of aan eigen optredens op dat iconische podium.'

Het is inderdaad bijzonder hoeveel verhalen een plek als Paradiso herbergt, hoeveel mensen op die plek geïnspireerd zijn geraakt, elkaar hebben gevonden, herinneringen hebben opgedaan die ze niet meer vergeten. Het is iets dat bijdraagt aan de ervaring van alles dat in Paradiso plaatsvindt: de alom aanwezige geschiedenis. Paradiso hoort bij Amsterdam, en Amsterdam bij Paradiso.

Paradiso kan zich goed vinden in de gemeentelijke ambities voor de komende kunstenplanperiode en treedt hierin dan ook graag op als partner. Hoogwaardig cultureel aanbod voor een divers publiek is iets waar we ons sinds jaar en dag aan committeren, en met succes. Hoewel het subsidiebedrag dat we aanvragen een klein deel van onze omzet bestrijkt, is het een onmisbare voorwaarde om op het huidige niveau te kunnen blijven programmeren en onze nieuwe ambities te realiseren. Paradiso heeft zich altijd betrokken getoond bij de stad en de stedelijke (jongeren)cultuur, vanaf het ontstaan in 1968 als Kosmisch Ontspanningscentrum tot nu, in 2020. Met diezelfde betrokkenheid gaat Paradiso ook de komende beleidsperiode tegemoet.

1. Lijst van samenwerkingspartners

O

24Classics

A

Academie voor Theater en Dans
ADM
AFAS Live
AFK
Agents After All
Air Events
Altra College Bleichrodt
Amsterdam Dance Event
Amsterdam Pride
Amsterdamse Spinozakring
Amsterdamse Tramharmonie
Ancienne Belgique
Appelsap
ARTIS
ASKO-Schönberg
Aslan

B

Bijlmer Parktheater
Bimhuis
Bitterzoet
BKB
Blip Agency
Boekers & agenten
Breedbandnetwerk Onderwijs
Cultuur Amsterdam (BOA)
Buma Cultuur
Bureau Punt

C

Carthusius II
Cinetol
COC
Conservatorium van Amsterdam
Cordaid

D

Dansmakers
De Balie
De Brakke Grond
De Gids
De Grote Prijs van Nederland
De Kiesmannen
De Roode Bioscoop
DeLaMar Theater

E

Earthbeat
Excelsior

F

Friendly Fire

G

Grachtenfestival
GRAP

H

Heineken
Herman Brood Academie

I

ICKAmsterdam
IMC Weekendschool
ITA

J

John Adams Institute

K

KNAW
Koninklijk Theater Carré
Koninklijke Hollandsche Maatschappij
der Wetenschappen

L

Likeminds
Lost & Found

M

Maloe Melo
Marmoucha
Maven Publishing
Mediacollege Amsterdam
Meervaart
Mensen Zeggen Dingen
Melkweg
Mojo
Mugmetdegoudentand
Muziekgebouw aan 't IJ
Muziekschool Amsterdam

N

Nederlands Blazersensemble
Nederlands Kamerorkest
NEMO Kennislink
Nieuw Amsterdam
NRC
NTR

O

OBA
Oedipus Brouwerij

P

Paradiso Melkweg Productiehuis
Patta
Pera

(Vervolg P)

Philadelphia
Podium Mozaïek
PopNL

R

Radion
Red Bull Academy
Rietveld Academie
Rijksmuseum
Rijksmuseum Boerhave
Ru Paré
Ruigoord

S

SAE Creative Media Institute
SENA
Skatecafe
SMIB
Sonic Acts
Sounds of Change
Stadsarchief Amsterdam
Stadsherstel
Stedelijk
Stichting Brainwash
Stichting Tolhuistuin
Stichting Kleine Lettertjes
Stichting Landjuweel
Stichting Lilith Magazine
SLAA (Stichting Literaire
Activiteiten Amsterdam)
Stichting Nachburgemeester
Amsterdam
Summer Dance Forever
Super-Sonic Jazz

T

Topbillin'
Toutpartout

U

Uitgeverij Podium
Uitgeverij Ten Have
Universiteit van Amsterdam

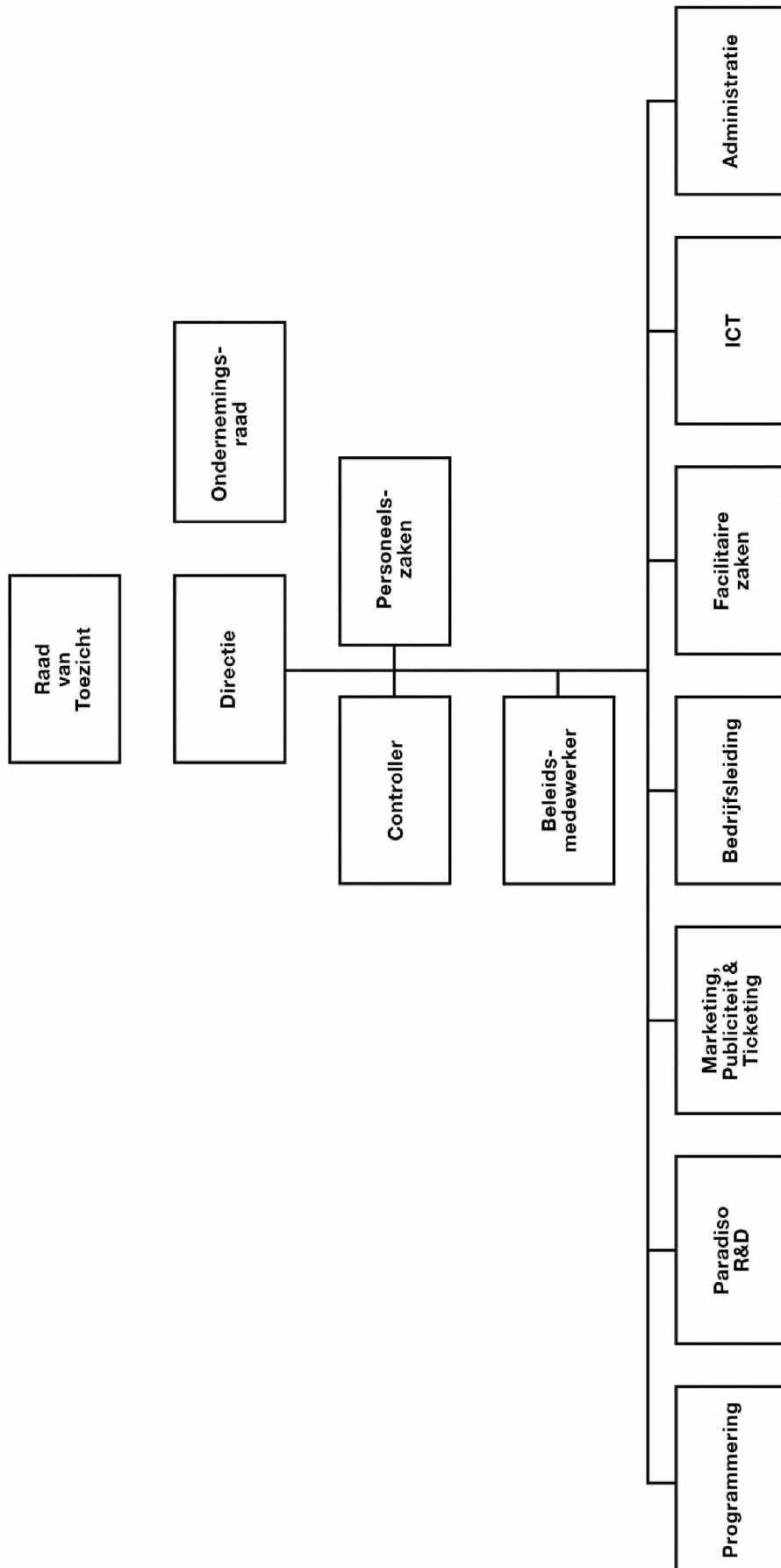
V

Verstegen & Stigter
VNPF
VOF de Tolhuistuin
Volta
Vondelparktheater
VPRO

W

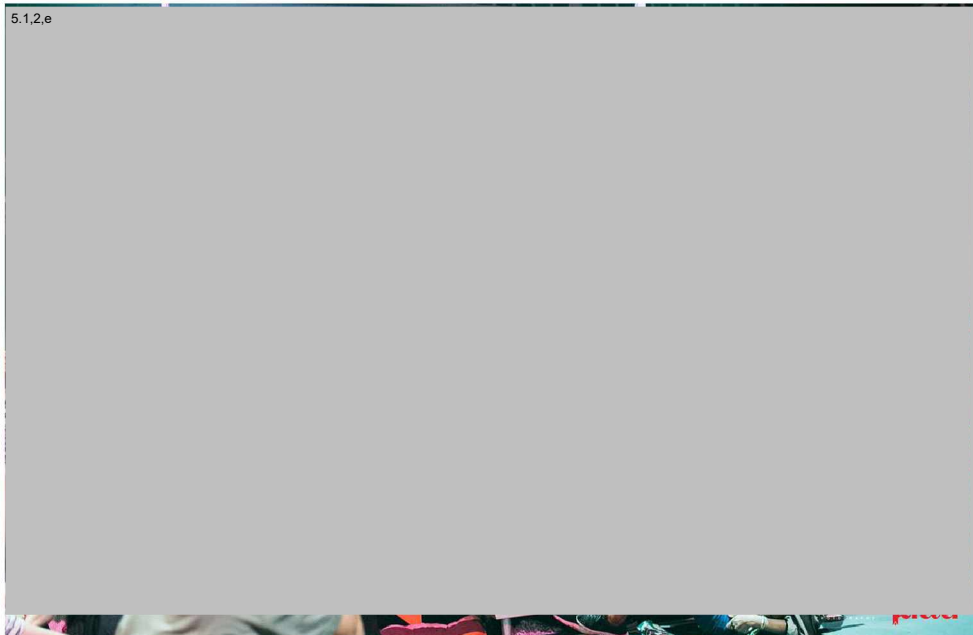
Welcome App
Workways

2. Organogram

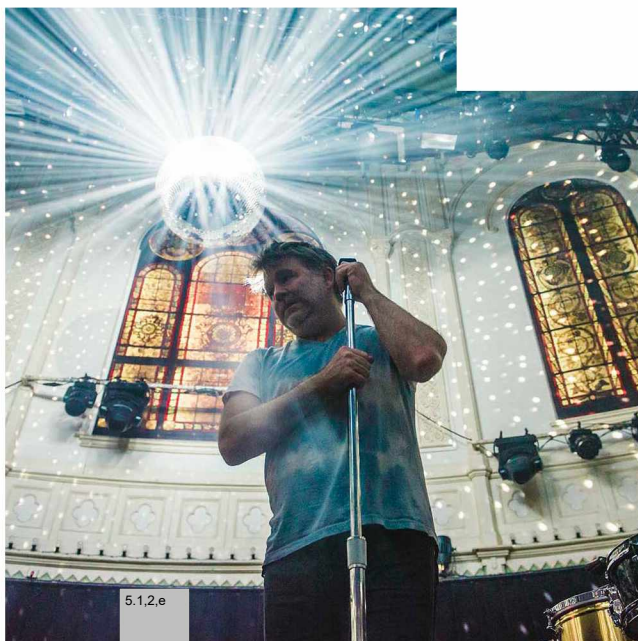
3. Selectie van hoogtepunten

5.1.2,e

Summer Dance Forever

Foto: 5.1.2,e

5.1.2,e

LCD Soundsystem

Foto: 5.1.2,e

Nils Frahm

Foto: 5.1.2,e

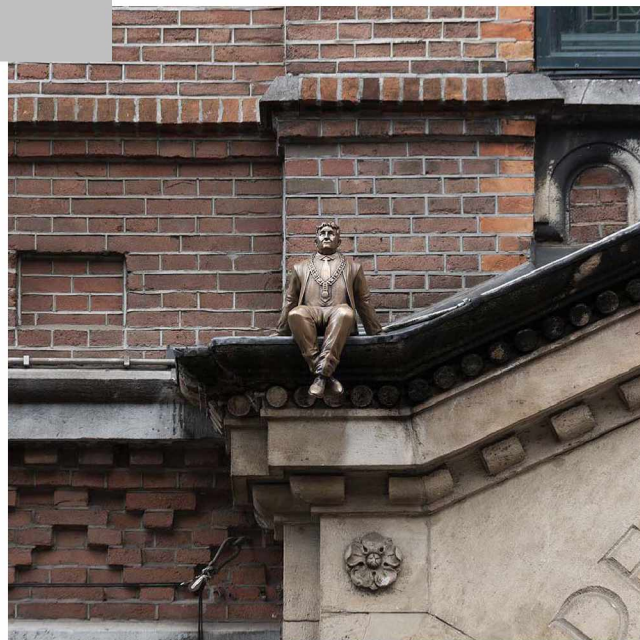

5.1.2,e

5.1.2,e

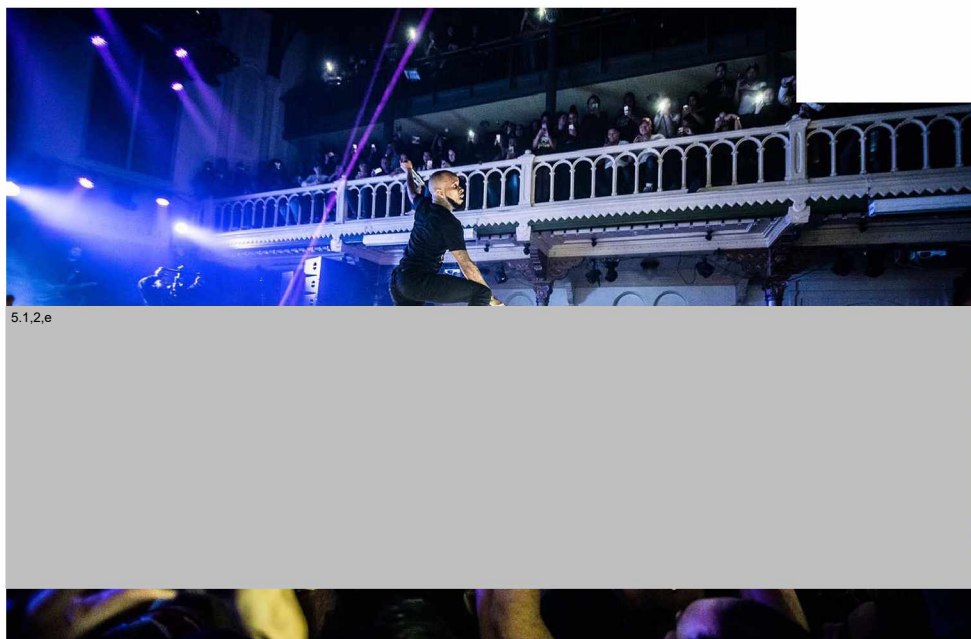
Milkshake

Foto: 5.1.2,e

Van der Laan

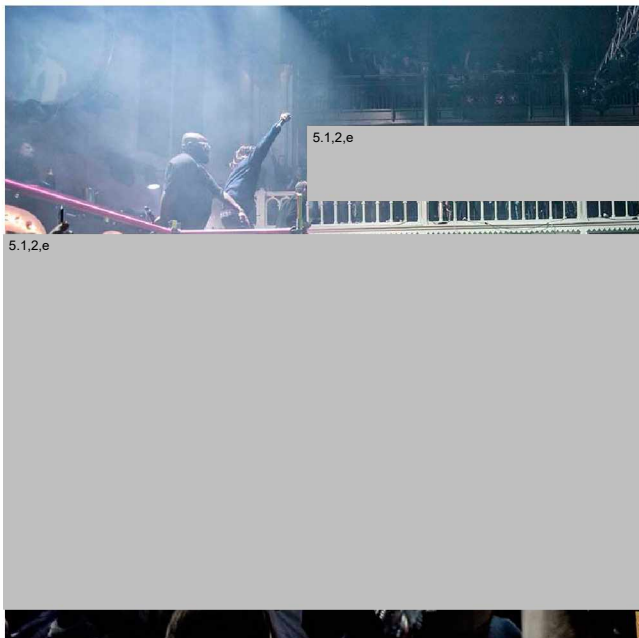
Foto: 5.1.2,e

5.1.2,e

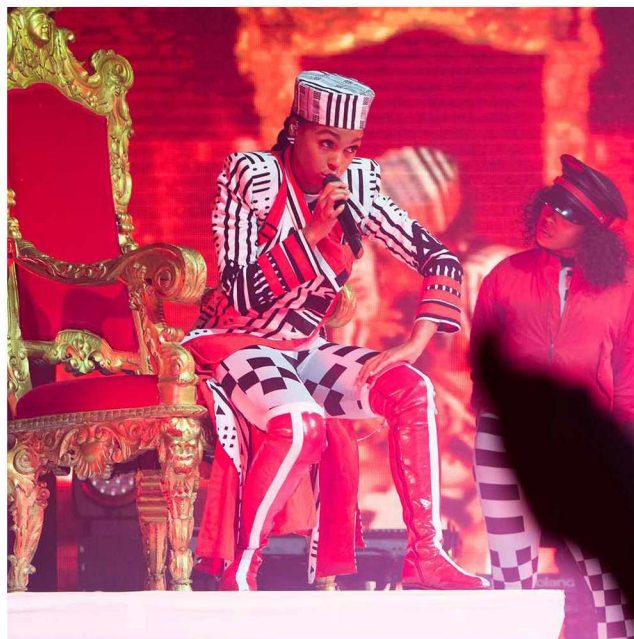
Tory Lanez

Foto: 5.1.2,e

DJVT

Foto: 5.1,2,e

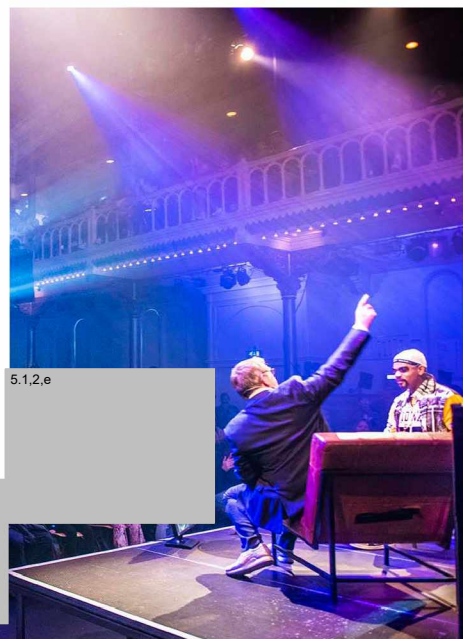
Janelle Monáe

Foto: 5.1,2,e

De mooiste kinderliedjes van Henny Vrienten

Foto: 5.1,2,e

De uitvinders van hiphop

Foto: 5.1,2,e

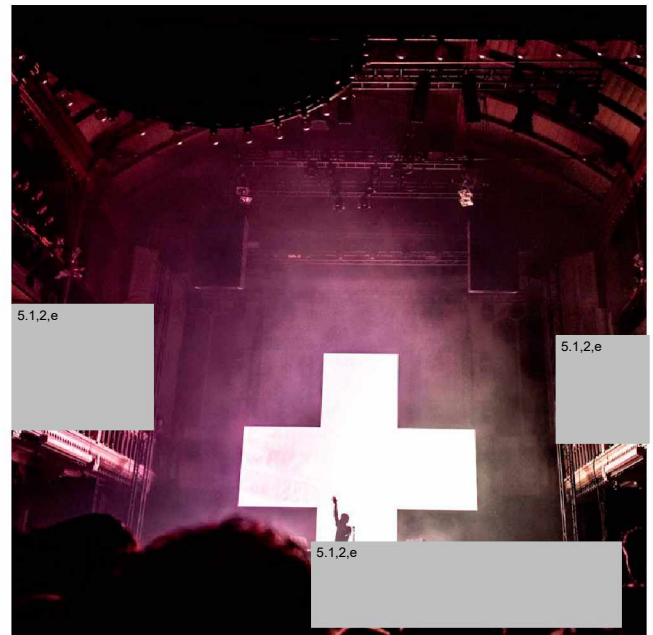
Reinbert de Leeuw

Foto: 5.1.2.e

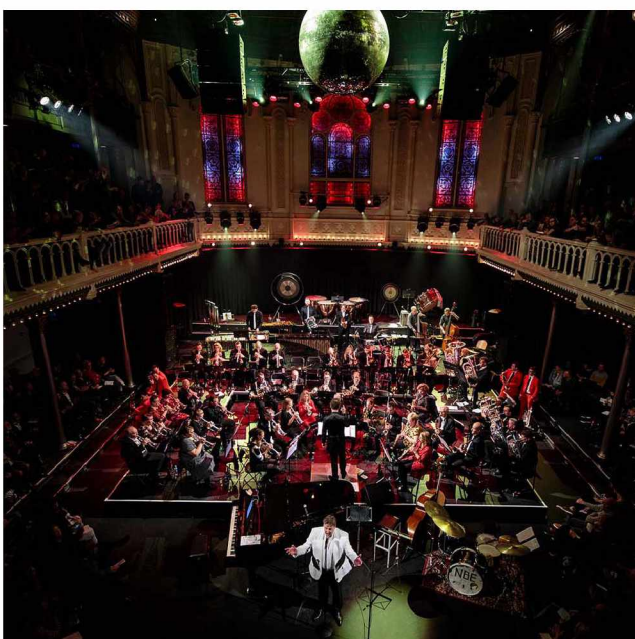
Foals

Foto: 5.1.2.e

Martin Garrix

Foto: 5.1.2.e

Kerstmatinee

Foto: 5.1.2.e

Portico Quartet

Foto: 5.1.2,e

5.1.2,e

Patty Smith with Lenny Kaye

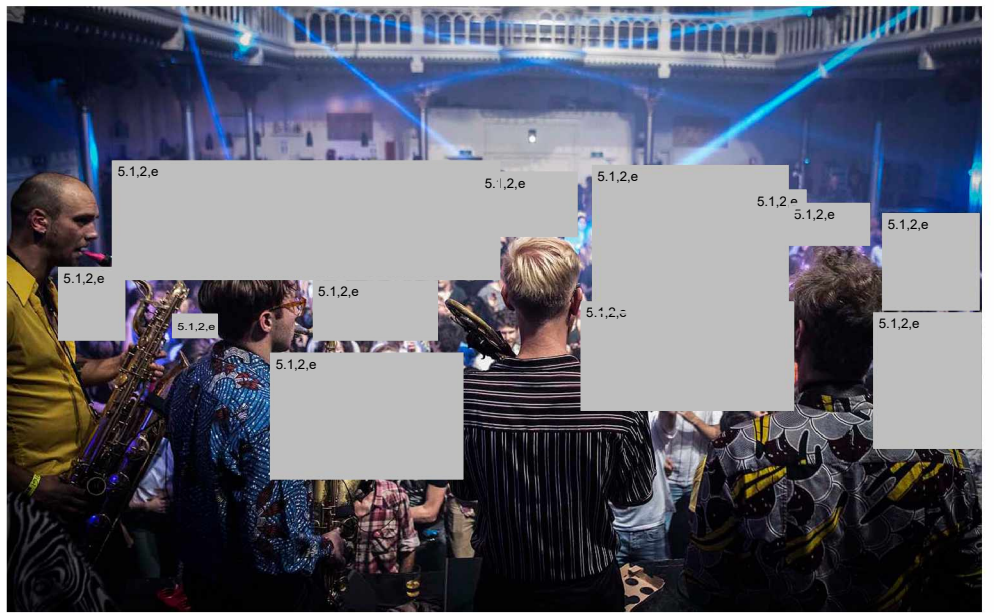
Foto: 5.1.2,e

5.1.2,e

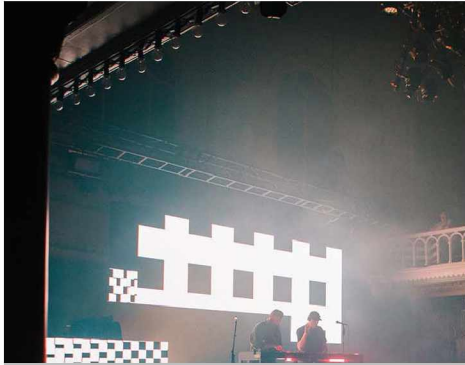
George Clinton and Parliament Funkadelic

Foto: 5.1.2,e

Amsterdamse Afrobeat Nacht (AAN)

Foto: 5.1,2,e

5.1,2,e

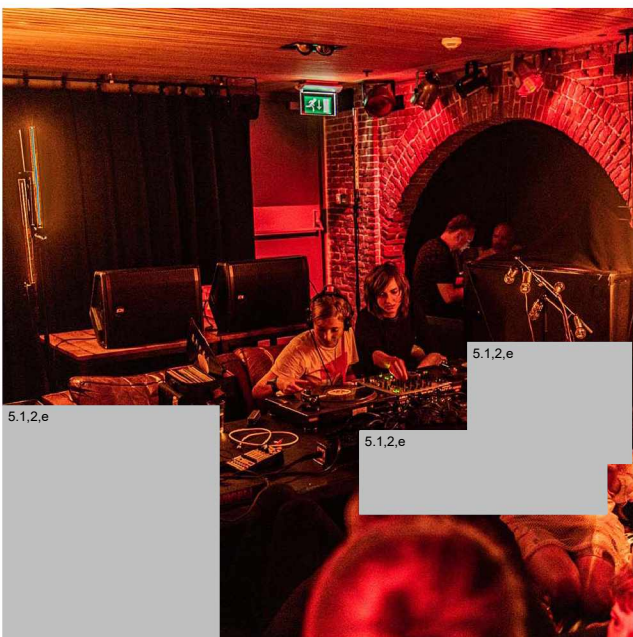
Modeselektor

Foto: 5.1,2,e

Kamasi Washington

Foto: 5.1,2,e

Giegling – ADE

Foto: 5.1,2,e

5.1.2.e

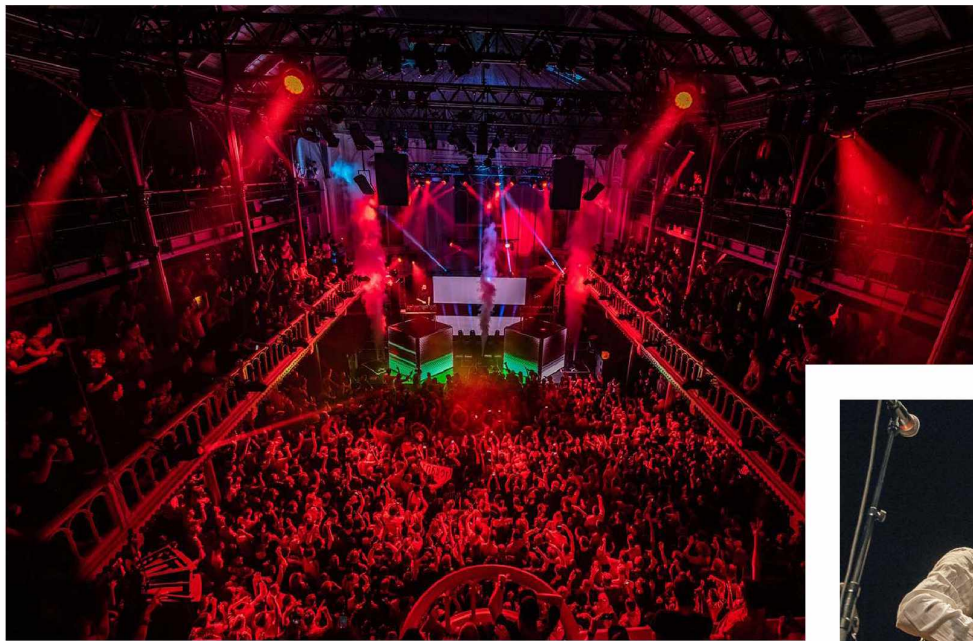
Amina Wadud

Foto: 5.1.2.e

Sampha

Foto: 5.1.2.e

Tchami x Malaa ADE

Foto: 5.1.2.e

Kings of Convenience

Foto: 5.1.2.e

5.1.2.e

Progress Bar

Foto: 5.1.2.e

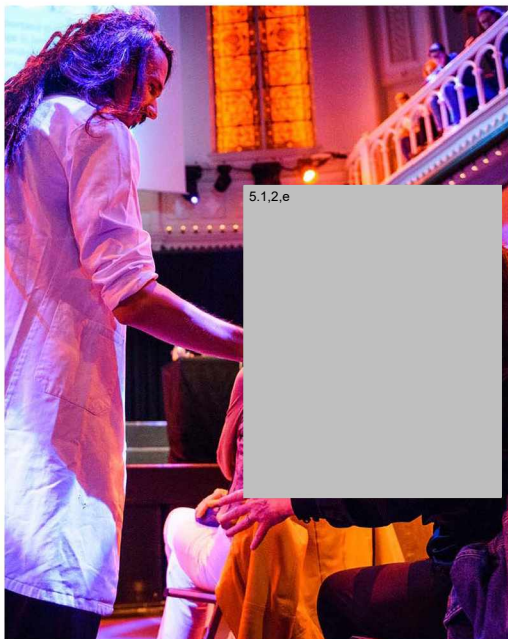

5.1.2.e

5.1.2.e

Maria Alyokhina (Pussy Riot) Putting the Fun back in Fundamentalism

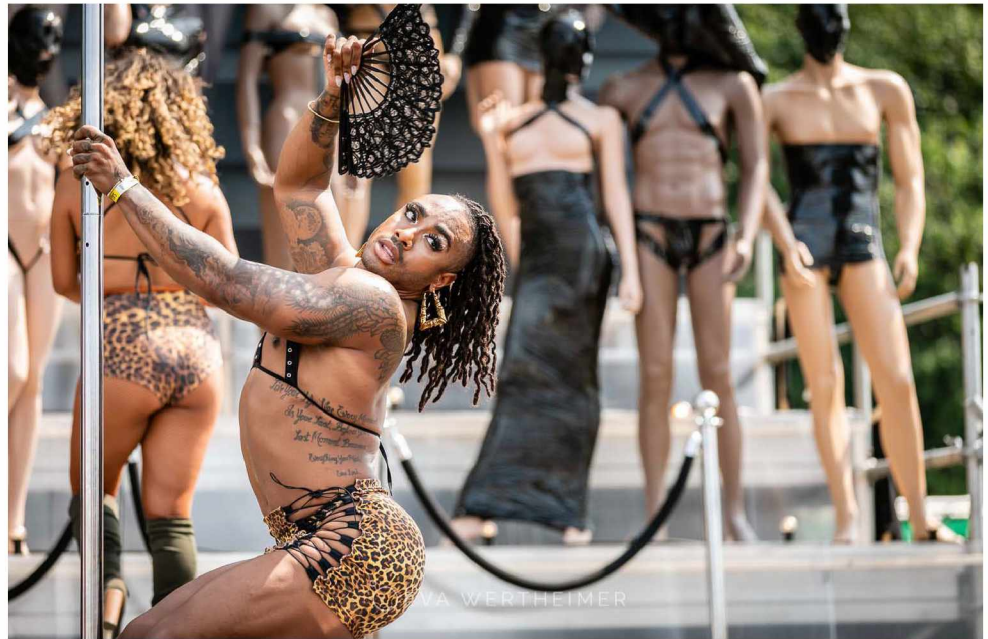
Foto: 5.1.2.e

5.1.2.e

Science and Cocktails

Foto: 5.1.2.e

Milkshake

Foto: 5.1.2.e